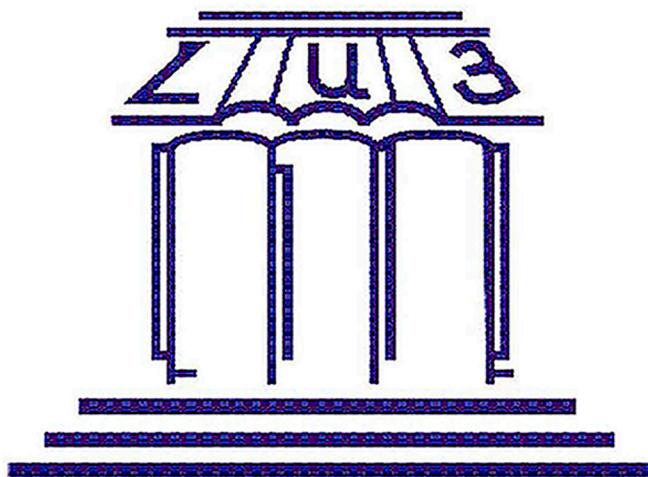

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտերձագործական համայնքներ
նչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format
Adapt — remix, transform, and build upon the material

17378

ԶԵՆՈՒՑՈՒՄ

ՊՕՂՈՍԵԱՆ ԱԶԳ. ԵՐԿՍԵՆԻ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻՈՅ

1923 - 1924

ՏԱՐԻԱՅ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ

ԳԱԶԵՐԷ

ՏՊԱՐԱՆ «ՅՈՒՍԱՔԵՐ»,

1924

373

Զ - 52

373
8-52

հայրեն. հասարակ. մանկ. բնագիտ. քաղ. քաղ.
3 APR 2013
MAR 2010

370
1913-25

ԶԵԿՈՒՑՈՒՄ

ՊՈՂՈՍԵԱՆ ԱԶԳ. ԵՐԿՍԵՐԻ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐՈՅ

1923 - 1924

ՏԱՐԻԱՅ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹԵԱՆ

ԴԱԶԻՐԷ

ՏՊԱՐԱՆ "ՅՈՒՍԱՔԵՐ",

1924

1003
14842

17378

ՊՕՂՈՍԵԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Պատուարժան ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

Զ Ե Կ Ո Ւ Ց Ո Ւ Մ

Նոյն վարժ.ի 1923—24 ուսումն. տարւոյ գործունէութեան մասին

Վարժարանիս 1923—24 ուսումն. տարին սկսեց և անցաւ մի քանի աննպաստ պարագաների մէջ:

1. Վարժարանի տնօրէնը, որ վարիչն ու պատասխանատուն է դպրոցի ֆիզիքական, բարոյական և մտաւորական վիճակի, ուսումն. տարւոյ սկզբին չկարողացաւ իր գործի գլուխը գտնել՝ իրանից անկախ պատճառներով: Նա տեղս հասաւ 1923 Հոկտ. 20-ին և տասը օր քալանքիկա նստելով՝ հազիւ Նոյեմբեր 1-ին անցաւ իր պաշտօնին: Դպրոցական տարին արդէն սկսւած էր: Վարժարանիս նախորդ տնօրէն պ. Ս. Պետրոսեանի ղեկավարութեամբ և եղած դասատուների աջակցութեամբ աշակերտներն արդէն արձանագրւած և դասաւորւած էին համապատասխան դասարաններում և դասերն սկսւած էին Հոկտ. 2-ին առժամեայ մի պահացոյցով, որ կազմել էր պ. Ս. Պետրոսեան՝ դասատուների հետ համախորհուրդ: Քաղաքական ժողովը Հոկտ. 12-ին մի պաշտօնական գրութեամբ պ. Գ. Թազուրեանին յանձնարարում է կատարել տեսչական ընթացիկ գործերը. դասերը բաշխւում են դասատուների միջեւ, կազմւում է նոր պահացոյց՝ ներքին փոխութեամբ, որոշւում են դաստիարակներն ու նրանց պարտականութիւնները, կատարւում է դասագրքերի ընտրութիւն: Վարժարանի վերաբացման ընթացքին պ. Ս. Պետրոսեանն իր անձնէր աշխատանքով մեծապէս նպաստում է դպրոցական գործին, որի համար Հոկտ. 12-ի մանկավարժական ժողովն իր գնահատանքն է արձանագրում: Իսկ այնուհետեւ, ամբողջ տարւոյ

ընթացքին, փոխ-տնօրէնի պաշտօնը վարում է պ. Գ. Թազեոր-
եան:

Տնօրէնն անձանօթ լինելով թէ՛ տեղի կրթական պայման-
ներին, թէ՛ աշակերտութեան կազմին ու որակին և թէ՛ դասա-
տունների հմտութեան աստիճանին ու կրթական մակարդակին՝ բը-
նական է, որ չկարենար և չկամենար միանգամից փոխել զըզ-
րոցական կեանքի ընթացքը. որ արդէն մտած էր որոշ հունի
մէջ, Դրա համար պէտք էր ժամանակ և միջավայրի ծանօթու-
թիւն: Մնում էր եղածն առժամայէս ընդունել՝ յետագային
թողնելով գործի կարգաւորումը: Այս հանգամանքը հարկադրում
էր բարեփոխութիւններն աստիճանաբար և մաս-մաս կատարել,
որով վարժարանը ստիպւած էր ապրել յարափոփոխ մի վիճակ,
մինչեւ կարենար յարմարել տնօրէնի ըմբռնումներին: Անշուշտ
վարժարանի վիճակը շատ աւելի դժնայուցիչ կը լինէր, եթէ զըզ-
րոցական կեանքը ուսումն. տարւայ սկզբից մի որոշ և անշեղ
ընթացք ունենար:

2. 1923—4 ուսումն. տարւայ սկզբին բոլոր դասատուներ
ըն ներկայ չէին: Պ. Մ. Ասլանեան հրաւիրւած էր իբր գիտու-
թեան դասատու, բայց քաղաքական պայմանների բերումով ան-
կարող եղաւ դուրս գալու Պոլսից: Տնօրէնութիւնը քաղաքական
ժողովի հետ համախորհուրդ՝ Դեկտ. 1-ը համարեց վերջին սահ-
մանը, որից յետոյ ազատ էր դիտութեան դասերի վիճակը տնօ-
րինելու: Նոյեմբերի սկզբին դասարաշխութեան մէջ արդէն ար-
ւած էր մի մասնակի փոփոխութիւն: Նոյեմբերի վերջերին կա-
տարեց մի նոր դասաբաշխութիւն, որով մի քանի դասեր առ-
նընցեան ոմանց ձեռքից և տրւեցան ուրիշների. այսպէսով աշա-
կերտները կարճ ժամանակէլ ընթացքում միեւնոյն առարկա-
յից երկու դասատու ունեցան, ինչ որ չի կարելի նպաստաւոր
պարագայ համարել: Յետագային թէ՛ աշակերտները և թէ՛ դա-
սատուները ստիպւած էին շատ աշխատելու, որ կարենան որոշ-
ւած դասընթացքը լրացնել *):

*) Դիտութեան դասատուին յատկացւած ամսականով հրա-
ւիրւեցան երեք պաշտօնեայ. 1) պ. Թ. Աբրահամեան, Տարր. Բ.
դասարանի երրորդ գուգընթացի համար, որ կազմեց Դեկտ. 1-ին.
2) պ. Ա. Ոսկեբակցեան՝ հսկողի պաշտօնով՝ նախակրթարանի հա-

3. Շատ աննպաստ պարագայ էր և այն հանգամանքը, որ
նոր դասարանների և սրահի կառուցումն ուսումն. տարւայ սկզբին
դեռ չէր վերջացած: Ազգային նոր վարչութիւնը պաշտօնի գա-
լով ամրան կէսին՝ բաւական ժամանակ չէր ունեցած նոր դասա-
րանների կառուցումը և չէնքի յարմարացումը վաղօրօք աւար-
տելու: Վերաշինութեան աշխատանքը վարժարանի մէջ վերջնա-
պէս դադարեց միմիայն Ջատկին, որ ասել է թէ տարւան մեծ
մասը աշակերտներն աշխատեցին գործաւորների յարուցած ժխո-
րի մէջ՝ ստիպւած լինելով յաճախակի տեղափոխութիւններ կա-
տարելու: Առանց նոր դասարանների՝ անհնարին էր վարժարանի
չէնքին մէջ պարփակել աշակերտութեան զանգաւածը, որ 100 հո-
գով աւել էր քան նախորդ տարին. իսկ առանց սրահի կառուց-
ման անհնարին պիտի լինէր վարժարանը բուռի մէջ հաւաքել՝
հսկողութեան տեսակէտով: Վարժարանը նախապէս շուրջանակի
մի պատշգամբ ունէր, որի վրայ բացւում էին դասարանների
դռները. որեւէ դասարան այցելելու համար տնօրէնն ստիպւած
էր կամ դասերը խանգարելով մտնել այս ու այն դասարանը՝
պատշգամբ դուրս գալու և ցանկացած դասարանը մտնելու հա-
մար, ինչ որ անկարգութեան տեղիք էր տալիս, կամ թէ՛ վար-
ժարանից դուրս գալով և եկեղեցու բակն անցնելով, նորից մտա-
նելու դպրոցի շրջաբակը և բարձրանալով պատշգամբ՝ պէտք և
դաժ դասարանն անցնելու, ինչ որ ժամանակի կորուստ էր մի-
այն: Պատշգամբը թոյլ չէր տալիս նաեւ, որ գետնայարկի խո-
նաւ սենեակները բաւականաչափ օդ ու լոյս առնեն, մինչդեռ
այդտեղ էին ճաշում աշակերտները:

Նոր դասարանները գործածելի դարձան Նոյ. 22-ին, մինչ

մաթ եւ 3) Օր. Ս. Դրբեսերեան իբր օգնական վարժուհի՝ Մանկա-
պարտեզի համար: Վերջին երկու պաշտօնեաներն տնիւրածէշտ էին,
նկատելով որ նախակրթարանի 550 աշակերտները եւ Մանկապար-
տեզի 200 փոքրիկները վերանսկող չունէին, երկու հաստատու-
թեանց մէջ այնքան մնայուն դասատուներ կային, որքան դասարան
ունէինք, այնպէս որ՝ երբ որեւէ դասատու բացակայում էր, չկար
մէկը որ փոխարինէր նրան՝ դասարանին հսկելով. այս աշխա-
տանքը մինչեւ Դեկտ. յաճախ ստիպւած էր տնօրէնը կատարել,
յետաճգելով իր տեսչական գործերը:

այդ անհնարին խնդրում կար վարժարանին մէջ, թէև Առաջնորդարանի երկու սենեակները օգտագործւում էին իբր զատարան, բայց բաւական չէին խնդրման առաջին անգամը: Երկու հոգինոց նստարանի վրայ տեղաւորւած էին 3—4 հոգի, որով անհնարին էր գրաւոր աշխատանք կատարել և կարգ պահպանել դասարաններում: Նոյնատեսակ մի վիճակ ունէր և՛ Մանկապարտէզը, ուր ճաշարանի երկու սենեակները գրաւել էին գաղթական ընտանիքներ: Այդ սենեակներից մէկը հազիւ ազատեց Նոյ. 22-ին և հակառակելով՝ յատկացւեց Տարր. Բ. բաժանման երրորդ զուգընթացին: Մինչ այդ՝ Տարր. Բ. բաժանման երկու զուգընթացներից մէկն ունէր 62, իսկ միւսը 58 աշակերտ, որ անպտուղ էր դարձնում ամէն աշխատանք: Միւս սենեակում տեղաւորւած գաղթական ընտանիքն անպատկառ յամառութեամբ մնաց մինչև Մայիս, որով Մանկապարտէզի փոքրիկներն ստիպուած եղան ճաշելու ամբողջ տարին իրենց միջանցքում և սանդուխտի տակ: Բարձր. Ա. դասարանը տարւայ սկզբին երեք տեղ փոխեց. մօտ մի ամիս նա սեղմւած էր ուսուցչանոցինեղ ու մթին սենեակում, երբեմն ստիպուած լինելով իր դասերը բացօթեայ առնելու: Զբօսանքի պահերին ուսուցչիները երկար ժամանակ նստելու տեղ չունեցան:

Շինութեան և քանդակածքի նիւթերը թափւած էին վարժարանի չրջաբակերի մէջ. յատկապէս անգործածելի էր աղջիկների խաղաղայրը, որով 550-ի հասնող երկսեռ աշակերտութիւնը զբօսանքի պահերին ստիպւած էր խռնւելու վարժարանի բակերից մէկի մէջ միայն, ինչ որ չէր կարող կարգապահութեան նպաստել: Երկրորդ կիսամեակի սկզբին միայն հնարաւոր դարձաւ մաքրել և օգտագործել աղջիկների խաղաղայրը:

Տարւայ ընթացքին աստիճանաբար կարգի եկաւ այս խառնակ վիճակը, բայց բաւական երկար տեւեց, Նոր դասարանների օգտագործումով աշակերտութեան թիւը զգալապէս նօսրացաւ: Միայն կառուցումով դիւրացաւ դասարանների մէջ: Սրանի կառուցումով դիւրացաւ դասարանների հսկողութիւնն ու ալցելութիւնը. քանի որ յրանց դռները բացւում էին սրանի վրայ կամ նրան հաղորդակից միջանցքների մէջ: Վարժարանի ներքնայարկում երեք մթին, խոնավ և անգործածելի սենեակներ միացւելով՝ կազմեցին մի ընդարձակ նոր սրահ, որ յատկացւեց ճաշարանի և ուր չինեց անշարժ բեմ:

աշակերտական հանդէսների համար: Մանչերի և աղջիկների խաղաղայրերը զատեցան և խոնումը դադարեց, վարժարանը բնականոն վիճակ ստացաւ և վերջնապէս կարգի եկաւ: Զատիկից յետոյ միայն, որ ասել է ուսումն. տարւոյ վերջերին:

Այս աննպաստ պարագաների մէջ էր, որ մենք պէտք է փիզիքական, բարոյական և մտաւորական կրթութիւն տալինք մեր աշակերտութեան: Նոր սերունդի կրթութեան մէջ վարժարանը կարեւորագոյն ազդակներից մէկն է, բայց միակը չէ: Ծիշտ է, որ վարժարանն այն միջավայրն է, ուր աշակերտն ինն ամիս շարունակ անց է կացնում իր կեանքի մէկ երրորդը (օրական 7—8 ժամ), բայց իր կեանքի մեծ մասը նա ապրում է ծնողների հետ և վարժարանից դուրս: Իր կրթութիւնը նա ստանում է ո՛չ միայն վարժարանում, այլև վարժարանից դուրս: Մենք անկարող ենք անմիջական և զօրաւոր ազդեցութիւն ունենալ երեխաների արտադպրոցական միջավայրի վրայ. բայց վարժարանի իբրեւ միջավայր՝ մեր իրաւասութեան և անմիջական ազդեցութեան տակ է: Համայնքի, Ազգ. վարչութեան և կրթական մարմնի պարտականութիւնն է այդ միջավայրը հաճելի, առողջապահիկ և կրթիչ դարձնել նրա մատաղ և հոսուն բնակչութեան համար:

Եւ ամէնից առաջ վարժարանի չէնքն է, որ ամէն տեսակէտով պէտք է նպաստաւոր լինի այն բնակչութեան համար, որ ներս է խուժում ամէն առաւօտ, և այն աշխատանքի համար, որ կատարւում է այնտեղ: Ընթացիկ ուսումն. տարւայ Փետրւար ամսին Տնօրէնութիւնը մանկավարժական տեսակէտից յատուկ քննութեան ենթարկեց թէ՛ Նախակրթարանի և թէ՛ Մանկապարտէզի չէնքը. արդիւնքը կարելի է տեսնել զեկուցմանս կցած թիւ 1, 2, 3, 4 տախտակների վրայ: Երկու չէնքն եւս քննւած են թէ՛ բացարձակ և թէ՛ յարաբերական տեսակէտով, այսինքն սենեակներն գնահատւած են թէ՛ իբր օրինակելի դասարան և թէ՛ այն աշակերտների թիւի համեմատութեամբ, որ Փետրւար ամսին եղած են այնտեղ: Երկու տեսակէտով էլ թէ՛ Նախակրթարանը և թէ՛ Մանկապարտէզը դպրոցական չէնքեր չեն:

երկու չէնքի մէջ ևս չկայ մի դասարան, որ լինէր օրինակելի, այսինքն ունենար 10 մէթր երկարութիւն, 8 մէթր լայնութիւն և 4.50 մէթր բարձրութիւն, որ ասել է՝ 360 մէթր խոր. օդ. չկայ մի դասարան, որի ապակիների մակերեւոյթը յատակի մէկ երրորդը կամ առնուազն մէկ քառորդը կազմէր (այսինքն 27—20 քառ. մէթր լինէր)։

Զլինելով օրինակելի մեր երկու չէնքերը անբաւարար են նաև այն աշակերտութեան համար, որ ունինք։ Այսպէս՝ Մանկապարտէզի սենեակներից վեցը գործ են ածուած իբր դասարան։ այդ վեց սենեակները միասին 609 խոր. մէթր օդ ունին, որ ասել է կարող են գոհացում տալ 101 աշակերտի օդի պահանջին, հաշուելով ամէն մէկին 6 խոր. մէթր օդ. մինչդեռ տարւայ սկզբին մենք ունէինք 212, իսկ տարւայ վերջին 200 աշակերտ, ասել է՝ աւելի քան 100 աշակերտ զրկւած էին օդից կամ որ նոյնն է՝ բոլոր աշակերտները բաւարար չափով օդ չունէին շնչելու. և այդ այն տարիներում երբ նրանց մարմինը աճում է արագ։ Նոյն վիճակի մէջ է և նախակրթարանի չէնքը, որի 15 դասարանները 2598,40 խոր. մէթր օդ ունին, այսինքն կարող են առնել 416 աշակերտ, մինչդեռ տարւայ սկզբին մենք ունէինք 556, իսկ տարւայ վերջը՝ 522 աշակերտ, ասել է աւելի քան 100 աշակերտ զուրկ էին օդից կամ բոլորն էլ բաւարար քանակութեամբ օդ չունէին։ Փորձով երեւաց, որ օդն ապականուած էր շուտով մինչև իսկ այն օրերին, երբ պարապմունքները կատարւում էին բաց պատուհաններով։ Վարժարանի մէջ երեք դասարաններ կան, որ օդի տեսակէտով գոհացուցիչ վիճակ ունին^{*)}։ Աւելորդ է խօսել այն մասին թէ որքան մեծ նշանակութիւն ունի օդի քանակութիւնը առողջապահական և դասաւանդական տեսակէտով։

Վարժարանի երկու չէնքերը քննւած են նաև յատակի ընդարձակութեան և լոյսի քանակի տեսակէտով։ Օրինակելի վարժարանի մէջ ամէն մի աշակերտի պէտք է ընկնի 1,50 քառ. մ. յատակ և 26 ս. մ. ապակի։ Եթէ այս տեսակէտից նայենք մեր

*) Թիւ 3 տախտակի վրայ՝ այն քան շանքների դիմաց, որ ցոյց են տալիս թէ որքան օդ է պակտում այդ դասարաններին. դրանք ե խաչ նշանը։

դպրոցական չէնքերին՝ կը տեսնենք, որ չունինք և ոչ մի օրինակելի դասարան. իսկ եթէ այդ չէնքը գնահատենք մեր ունեցած աշակերտութեան թւի համեմատութեամբ՝ կ'երեւայ, որ անբաւարար են նաև այդ տեսակէտից։ Այսպէս՝ Մանկապարտէզի վեց դասարաններում յատակները 149,16 ք. մ. են, որ ասել է ամենաշատը 100 աշակերտ կարող են տեղաւորւել այնտեղ. մինչդեռ մենք ունեցած ենք 200—212 աշակերտ։ Նոյն վեց դասարանն ընդամէնը 16 պատուհան ունին (հաշուելով ոչ միայն ձախ, այլև բոլոր կողմերի պատուհանները)։ սրանք ապակիների մակերեւոյթն է 21,76 ք. մ., որ նոյն է թէ բաւարար լոյս են տալիս 90 աշակերտի համար։ Նոյն չէնքի մէջ էր և ձեռագործի դասարանը, որ զարհուրելի պատկեր է տալիս. այդ փոքրիկ ու խոնավ սենեակն ընդամէնը ունէր մէկ պատուհան 1,35 ք. մ. լոյսով, որ ասել է 5 աշակերտի համար, մինչդեռ այնտեղ կար էին անում 15—20 աշակերտունի։

Նախակրթարանի չէնքն իր 15 դասարաններով նոյն անմիւթար վիճակն ունի. այդ սենեակների յատակները 534,50 ք. մ. են, այսինքն կարող են տեղ տալ 356 աշակերտի, մինչդեռ մենք ունեցանք 522—556 աշակերտ։ Գալով լոյսին՝ նախակրթարանն ունէր 46 լուսամուտ (հաշուելով բոլոր կողմերի պատուհանները), որոնց ապակիների մակերեւոյթը հաւասար է 111,32 ք. մ. -ի։ Այսքան ապակին կարող էր բաւարար լոյս տալ 428 աշակերտի, ասել է մնացած 89—123 աշակերտները զուրկ են լոյսից։ Այս չէնքի մէջ 4 դասարան կար միայն, որ եղած աշակերտութեան համար բաւարար լոյս ունէր, եթէ հաշուենք բոլոր լուսամուտներն անխտիր։ իսկ եթէ հաշու առնենք միմիայն ձախ կողմի պատուհանները, ապա չունենք և ոչ մի դասարան, որ բաւարար չափով լուսաւոր լինի։ Լոյսի պակասը ոչ միայն ազդում է աշակերտի տեսողութեան վրայ, այլ մանաւանդ տրամադրութեան վրայ։ լուսաւոր սենեակում աշակերտն աւելի աշխոյժ է և հաճոյքով է հետեւում դասերին։

Առողջապահիկ չէին նաև վարժարանի պէտքարանները, որ հին չէնքեր են. մէկն անյարմար տեղադրութեամբ և երկուսն էլ կեղտոտ պահած։ Ճաշարանի սենեակները, որ գետնաշարկի մէջ են, մութ էին ու խոնավ. պատշգամբի վերացումով ներկնայարկի պատերը արեւի ազդեցութեան ենթարկուեցան և յուսով ենք

թէ պիտի չորնան ժամանակի ընթացքին։ Գալով ճաշարանների լոյսին, թէեւ պատուհանները մեծացան, բայց սրահի կառուցումով լոյսի քանակը անփոփոխ մնաց։ այս չարիքը սակայն չատ մեծ չէ, նկատելով որ երեսներն այնտեղ մնում են ոչ աւել քան կէս ժամ։

Շէնքի այս թերիները ընդմիշտ վերացնելու արմատական միջոցը դպրոցական նոր շէնքի կառուցելն է Մարգարանի լայնարձակ հողի վրայ, բաւարար ընդարձակութեամբ և գիտութեան վերջին պահանջների համեմատ։ Այսպիսի մի շէնք մեր համայնքը կարող էր կառուցել, եթէ զուրկ չլինէր ազգային արժանապատւութեան առողջ գգացումից։ Ազգային եկամուտներն այնքան շատ չեն, որ և՛ ընթացիկ ծախսերը հոգացեն և՛ սեփական միջոցներով ընդարձակ և անհաստեթարեր շէնքեր կառուցեն։ Հայ հարուստները ո՛չ ազգային կենդանի գգացում ունին, ո՛չ հոգեկան մշակոյթ։ Դրամ ունին, բայց չգիտեն «առնել բարեկամս ի մամոնայէն անիրաւութեան»։ Բարեկեցիկ տարերք միասնական աշխատանքի ո՛չ ճաշակն ունին, ո՛չ ընդունակութիւնը, ամբողջ համայնքը կլանւած է առօրեայ հոգսերով։ հոգեկան թռիչք չունի։ Այս տարի պ. Կ. Մելքոնեան խոստացաւ Մանկապարտէզի յատուկ շէնք կառուցել։ Իր կողմից Դեկտ. 17-ին ճարտարապետ պ. Կարօ Պալեան այցելեց դպրոց, տեսաւ Մանկապարտէզի յատկացւած հողը, ներկայացրեց Տնօրէնութեան իր մշակած նախագիծը, լսեց դիտողութիւններ։ Դժբախտաբար այդ խոստումն այս տարի կատարւելու չէ և մենք նորից մնալու ենք Մանկապարտէզի հին շէնքի մէջ, որ արեւելեան կիսաւեր խան է աւելի, քան Ծ—Ղ տարեկան մանուկների ուսման վայր։ Իր խարխուլ ու խղճուկ տեսքով, իր մաշւած աստիճաններով, իր մթին ու անմխիթար սենեակներով, նա կարող է միմիայն մռայլ տրամադրութիւն արթնացնել մանուկների պայծառ հոգու մէջ և ոչ թէ նրանց մտքի և գգացումի արթնացման տեղ և ֆիզիքական աճման միջավայր լինել։

Երբ հարուստ դասն անհաղորդ է ազգային իդէալներին, բարեկեցիկ դասն ամփոփւած է իր պատեանի մէջ, իսկ համայնքը անտեսապէս յետամնաց է, Ազգային վարչութիւնն ստիպւած է կարկատանի քաղաքականութեան հետեւել և մեծ ու հիմնական ձեռնարկների համար դրամ չունենալով՝ եղած հինը յարմար-

ցնել նոր պահանջներին։ Ցանկանալով ստեղծել դպրոցական տանելի վիճակ՝ Ազգ. վարչութիւնն այս ամառ նախակրթարանի վրայ կառուցելու է հինգ նոր սենեակ, ծածկելու է սրահի կտուրը, հիմնովին նորոգելու է պէտքարաններից մէկը և կառուցելու է մի նոր պէտքարան։ Միաժամանակ առաջին յարկի երկու սենեակները միացնելով՝ շարժական պատով կցելու է սրահին, որով կ'ունենանք մի բաւական ընդարձակ դահլիճ։ Այս շինութեանց հետեւանքով մենք կ'ստանանք չորս նոր դասարան։ մէկը ձեռագործի, երկրորդը նկարչութեան, երրորդը նոր բացւելիք ութերորդ դասարանի և չորրորդը Տարրական Բ. բաժանման երրորդ զուգընթացի համար, որ այս տարի տեղաւորուած էր Մանկապարտէզի շէնքում։ Այսպիսով նախակրթարանի բոլոր դասարանները նոր շէնքի մէջ կ'ամփոփւեն։ Դահլիճը կ'օգտագործւի հանդէսների և անձրև օրերը աշակերտներին ապաստան տալու համար։

Սակայն դրանով մեր կրթական կարիքները լիակատար գոհացում դեռ չեն ստանայ։ Անհրաժեշտ է, որ 1) շրջաբակի մի մասը ձեղունով ծածկւի անձրև օրերը մարզանք անելու համար։ 2) Սրահի կտուրը ծածկելով տեսչարանն և ուսուցչանոցը, որ շատ նեղ ու կիսամութ սենեակներ են՝ պիտի մթնեն լիովին։ անհրաժեշտ է ուրեմն երկու նոր սենեակ։ 3) Մեզ պէտք է մի յատուկ սենեակ բժշկի համար, ուր կարելի է տեղաւորել և դըպրոցական դեղարանը։ այս տարի մեր բժիշկն աշակերտներին ստիպւած էր քննել տեսչարանի մէջ։ շատ անգամ տնօրէնի հետ խօսող անձանց ներկայութեան։ 4) Պէտք է ունենալ մի յատուկ սենեակ աշակերտական և մանկավարժական գրադարանի համար, ուր կարող են պահւել և քարտէսներն ու պատկերները, որ այս տարի տեղաւորուած էին տեսչանոցի և ուսուցչանոցի մէջ։ 5) Անհրաժեշտ է մի յատուկ սենեակ գիտութեան դասերի համար՝ իր յատուկ կահաւորումով և յարմարութիւններով — ջուր, գազ են։ 6) Մեզ պէտք է նաև մի յատուկ սրահ երաժշտութեան դասերի և խմբական երգեցողութեան համար։ մեր սրահը դասարանների մէջտեղը բռնելով՝ անյարմար է այդ նպատակին։ նախ նա մի ընդարձակ միջանցք է իրօք և ապա երգ աւանդել այդ սրահում՝ կր նշանակէ վարժարանի բոլոր դասերը խանդարել։

Գանի որ դպրոցական նոր և ընդարձակ շէնք կառուցելն անհնարին է՝ այս նեղ վիճակից դուրս գալու միակ բանաւոր ելքն այն կը լինէր, որ Առաջնորդարանի համար յատուկ շէնք կառուցէր և նրան յատկացւած հինգ սենեակները տրամադրէին վարժարանին։ Վերջապէս պէտք է մտածել և իննեւորդ դասարանի մասին, որ հաւանօրէն կը բացւի մի տարի յետոյ։ Արդէն մեծ անյարմարութիւն է, որ այդ երկու հաստատութիւնները նոյն շէնքի մէջ են տեղաւորւած։ միեւնոյն աստիճաններով են բարձրանում թէ՛ աշակերտ—աշակերտուհին, թէ՛ Առաջնորդարանի խնդրատուն։ հինգ նոր սենեակների կառուցումով այդ աստիճանների վրայ աւելի մեծ խռնում կ'առաջանայ։ Շատ անգամ աշակերտները վկայ են դառնում այցելուների յարուցած աղմուկին և անկարգութեան։ Դպրոցի և Առաջնորդարանի գլխաւոր մուտքը նոյն դռնից լինելով՝ անհնարին է դուռը գոցելով վարժարանն ամփոփ վիճակի մէջ դնել պարագմունքի ժամերին։ Այս տարի հարկադրեցանք աշակերտներին արգիլել, որ այդ դռնով երթեակեն և նրանք վարժարան մտնելու համար ստիպւած էին երկար պտոյտներ անելու։ Առաջնորդարանի նոր շէնքը կարելի էր կառուցել շատ համեստ ծախսով։ և եթէ մեր համայնքի մէջ մի քանի սրտցաւ ունեւորներ հանդէս գան և պէտք եղած գումարը փոխարինաբար և տոկոսով տրամադրեն Ազգ. Վարչութեան, վերջինս կարող է ձեռնարկել չինութեան, որով մի քանի խնդիր միանգամից կը լուծեն։

Շէնքից յետոյ ֆիզիքական կրթութեան կարեւոր պայմաններից մէկը թէ՛ աշակերտի եւ թէ՛ վարժարանի մաքրութիւնն է։ Այս տարի մեր վարժարանն ունեցաւ հինգ նոր դասարան, մի ընդարձակ սրահ, մի նոյնքան ընդարձակ գետնայարկ և մի նոր սեղանատուն, մինչդեռ տնտեսների թիւը մնաց անփոփոխ։ Չմրանօրերը կարճ լինելով՝ դժուար էր այդքան սենեակ խնամքով մաքրել։ Դասարանների մէջ պէտք է ելեկտրական լոյս անցկացնել, որ տնտեսները կարենան մութին ևս աշխատել։ Պէտք է հրաւիրել և մի նոր տնտես։ Առաջիկայ տարին մտադիր ենք դասարանների մաքրութեան հոգսը մասամբ թողնել աշակերտներին, որ վարժեն ինքնագործունէութեան և իրենց բնական վայրի մաքրութեան հոգ տանելուն։

Առատ փոշին ու քրտինքը Եգիպտոսի մէջ արագութեամբ

կեղտոտում են աշակերտների հագուստն ու մարմինը։ Աշակերտութեան կէսից աւելին չքաւոր դասի պատկանելով՝ ոչ հնարն ունին և ոչ ճաշակը մաքրասիրութեան։ Ամէն օր, դասերից առաջ, դաստիարակներին տրամադրւած էր 15 վայրկեան՝ երեսխաների մաքրութիւնը ստուգելու համար։ Չենք կարող ասել թէ փայլուն հետեւանքի հասանք այս ուղղութեամբ։ եթէ մասամբ այստեղ դեր խաղաց ոմանց անփութութիւնը, ապահովաբար փոքր ազդակ չեղաւ շատ ծնողների յամառ անմաքրութիւնը։ Յուսով ենք առաջիկայ տարին աւելի միտթարական արդիւնքի հասնել։ Մեղ թւում է, որ մեծ բարիք կը լինէր եթէ դպրոցի մէջ տաք ու սառ ջրի տուչեր հաստատէին։ այն ժամանակ երեսխաների մաքրութիւնը չէինք վստահի նրանց անփոյթ ծնողներին և մեծապէս նպաստած կը լինենք աշակերտների առողջութեան։

Առողջութեան տեսակէտով սակայն ամէնից կարեւորը սնունդն է, որ դպրոցի հետ անմիջական կապ չունի, բայց մեծապէս աղղում է կրթական գործի վրայ։ Երեսխաները 6—7 ժամ մտաւորական աշխատանք ունին։ միաժամանակ նրանք ապրում են իրենց ֆիզիքական աճման շրջանը։ Անհրաժեշտ է, որ նրանք առատ սնունդ ստանան, որ կարենան տոկալ ոչ միայն դպրոցական աշխատանքին, այլեւ պաշար ունենան աճելու համար։ Մեր աշակերտների մեծագոյն մասը անբաւարար սնունդ է ստանում։ Մեծ մասը նիհար է և դունաթափ՝ թոյլ մկաններով եւ յոյլ շարժումներով, աւելի նեարւային աշխոյժ ունեն, քան առողջ կայտառութիւն։ Այս տարի անօթութիւնից ուշաթափելու երկու դէպք պատահեց։ այս դէպքերը ախտանիշն են աշակերտների վատառողջ կացութեան։ Շատ ծնողներ քիչ ուտելը առաքինութիւն և խնայողութիւն համարելով՝ տգիտաբար փեսսում են իրենց երեսխաների առողջութեան և յառաջդիմութեան։ Ոմանք գոհանում են երեսխայի բուռը 2—3 թարիֆա դնելով, որ սրանք ծախսում են մի կտոր հաց ու քաղցր բան դնելու։ Այս տեսակ անբաւարար սնունդ ստացող երեսխաներից ի՛նչ աշխատանք և ի՛նչ ճիգ կարելի է սպասել։ Ինքնապաշտպանութեան առողջ բնազդը թելադրում է երեսխաններին անուշադիր լինել դասերին։ Ղրա համար նրանք պահեստի ուժ չունեն։ Առաջին պահն է միայն, երբ աշակերտները նորմալ ուշադրութեամբ հետեւում են

գասաւանդութեան՝ պատահած են, սակայն, երեխաներ, որոնք նոյն իսկ այդ պահին յոգնած երեւոյթ են ունեցած :

Մարզանքի ժամերն անցնում են առանց աշխոյժի և կայտառութեան : Երբ գասատուններն աշխատում են իրենց աւանդած նիւթը գրաւիչ դարձնել, նրանց ջանքերը յաճախ մնում են ապարդիւն : Եւս ջանքերի հանդէպ աշակերտները յիշեցնում են յոգնած գրաստներ, որ մտրակի տակ մի վայրկեան աւելի ճիգ անելով՝ դառնում են աւելի ուժասպառ : Այսպիսով՝ մանկավարժական մեծարժէք ճիգեր սպասած արդիւնքը չեն տալիս ծնողների տգէտ ընչասիրութեան և հանրութեան յանցաւոր անտարբերութեան պատճառով : Եթէ բարեկեցիկ ծնողները լաւ սնունդ տալին իրենց զաւակներին և հանրութիւնը սրտցաւ լինէր չքաւոր աշակերտութեան հանդէպ՝ մեր դպրոցը շատ փայլուն վիճակ կ'ունենար : Մեր երեխաներն ընդհանուր առմամբ ուշիմ են : Նրանց պակասում է կորով՝ աւապէս աշխատելու համար : Աշակերտներից ոմանք անում են ինչ որ մարդկօրէն հնարաւոր է, բայց զանգւածը ընդհանուր առմամբ բաւարար է կամ միջակ, մինչդեռ կարող էր լինել լաւ ու լաւագոյն : Մնունդի պակասն ազդում է նաև աւանդած նիւթի քանակի վրայ : Միայն լաւ սնունդ ուղեղն է, որ կարող է շատ բան ստանալ ու մարսել : Մնունդի տեսակէտով նորմալ աշակերտութիւն չունենալով՝ մենք ստիպւած ենք քիչ աւանդել ու յաճախ կրկնել, որ կարենան իւրացնել :

Ազգային իշխանութիւնը, որ հազիւ կարողանում է իր ընթացիկ ծախսերը հոգալ, հնար չունի այս խնդրին մի բանաւոր լուծում տալու : Հանրութեան պարտականութիւնն է այս հարցի վրայ ուշադրութիւն դարձնել, ստեղծելով մի մարմին, որ նպատակ ունենար աշակերտներին աժան, բայց սննդաւոր ճաշ տալու : Քանի որ ամէն ծնող լաւ թէ վատ հոգում է իր զաւակի մասին՝ անխօսուելի բան կը լինէր ձրի ճաշ բաժնել երեխաներին : Բայց քանի որ բաւարար ճաշի համար մի քիչ աւելի դրամ կը պահանջւի քան կարող են շատ ծնողներ տալ, յիշեալ մարմինը կարող էր պակասորդ գումարը ձեռք բերել բարեխէր մարդկանցից : Կերակուրների ցանկը կարելի էր պատրաստել բժշկի խորհուրդով : Եթէ մենք հնար ունենանք մեր աշակերտներին դպրոցի շէնքում ճաշ տալու՝ այն ժամանակ կարող ենք

արգիլել, որ երախաները ճաշու իրենց տները գնան : Դրանով երկու անգամ պակաս անցած կը լինեն քաղաքի փողոցներից, որ միմիայն բացասական ազդեցութիւն ունի նրանց վրայ : Առաջիկայ տարին մտադիր ենք ծնողական ժողով դումարել և այս խնդիրները յանձնել նրա ուշադրութեան :

Երեխաների ֆիզիքական կրթութեան լաւագոյն միջոցներն են խաղն ու մարզանքը, երկուսն էլ պէտք է յարատեւ ու կարգաւոր լինեն իրենց բարեբար ազդեցութիւնն անելու համար : Մարզանքի դասերը սովորաբար պատշաճութեան խնդիր են եւ շատ աւելի նպատակ ունեն չքեղ հանգէսներ պատրաստելու, քան երեխաների առողջութեան նպաստելու : Առողջապահիկ մարզանքի պարզ շարժումները պէտք է ամէն օր կատարւեն, որ արմատանան իբր սովորոյթ և գործադրւեն նաև դպրոցն աւարտելուց յետոյ : Այս տարի մեր դպրոցում առաջին երկու կարգերը մարզանքի դասեր չունէին, իսկ միւս կարգերն ընդամէնը եօթ պահ դաս ունէին՝ մանչ և աղջիկ զատ-զատ խմբերով : Նշանակում է ամէն աշակերտ չաբաթական միայն մի անգամ մարզանքի դաս ունէր, որ բաւարար էր իբր վարժութիւն, բայց շատ քիչ էր իբր առողջապահիկ մարզանք :

Մարզանքն անհրաժեշտ է մանաւանդ մեր աշակերտներին, որ մեծ մասամբ չքաւոր դասերից լինելով՝ ապրում են նեղ ու կեղտոտ փողոցներում և տուփաձեւ սենեակների մէջ՝ անբաւարար օդով ու լոյսով : Վարժարանի համեմատաբար ընդարձակ բակն է միայն, որ հնար է տալիս նրանց առատ օդ չնչելու և ազատ շարժելու և եթէ մենք կարենանք մարզանքը, սնունդն ու լոգանքն իրար միացնել՝ նկատելի չափով մեղմած կը լինենք չքաւորութեան և ծնողների կծծիութեան պատճառած չարիքը : Միւս կողմից խաղերը, որ լաւագոյն միջոցն են ֆիզիքական կրթութեան, մենք ստիպւած էինք թողնել երեխաների նախաձեռնութեան, տրամադրելի դրամ չունենալով յատուկ մարդ հրաւիրելու իբր խաղերի հսկիչ և կազմակերպող : Մենք արինք ինչ որ կարողացանք : քաջալերեցինք ֆուտբոլի խաղը դասերից ազատ պահերին : սերտողութեան ժամերին՝ ազատելու համար երեխաներին դասարանների ապականւած օդից և նստուկ վիճակից՝ յաճախակի ուղարկեցինք «կամք»ի մարզարանը բաց օդի մէջ ազատ խաղալու : Այս միջոցները կարծում ենք փոքր ինչ աշ-

խոյժ մտքերին աշակերտութեան մէջ և նպաստեցին կարգապահութեան, բնականոն ելք տալով շատերի կուտակած եռանդին:

Այս տարի վարժարանի մէջ ոչ մի վարակիչ հիւանդութիւն չունեցանք: Վարժարանիս բժիշկ Դոք. Լեւոնեան քննեց ու դարմաններ նշանակեց հիւանդ աշակերտներին. լուրջ դէպքերում հրաւիրելով նրանց իր տունը: Տարւայ ընթացքին, խաղերի ժամանակ, մի քանի երեխաներ թեթեւ վնասումներ ունեցան, որոնց նախնական դարմանը տարաւ վարժարանիս դասատու Տիկ. Զ. Պօղոսեան: Հիւանդ կամ վնասումներ ստացած երեխաները փոխադրւած են տուն, շատ յաճախ կառքով, վարժարանիս տնտեսի կամ հասակաւոր աշակերտների ընկերակցութեամբ:

Ուսումն. տարւայ ընթացքին աշակերտները առողջութիւնն ընդհանուր առմամբ բաւարար էր, ուստի բացակայութիւն շատ չունեցանք: Պէտք է, սակայն, ջանալ, որ նրանց առողջական վիճակը փայլուն լինի: Մեզ պէտք է մի քաջաոգջ սերունդ, որ կարելի է ստեղծել առատ սնունդով, անթերի մաքրութեամբ և յաճախակի մարզանքով ու խաղով: Ծնող և Ազգ. վարչութիւն պէտք է ձեռք ձեռքի գործեն այս ուղղութեամբ և ապահովեն հանրութեան աջակցութիւնը: Ազգ. թէ անհատ այնքան աւելի կարող են յաջողել կեանքում, որքան առողջ են մարմնով, առողջութիւնն ինքնին միջին առաքինութիւն է և միջին իմացակա- նութիւն:

Կարեւորութեան կարգով երկրորդ տեղը բռնում է աշակերտների բարոյական կրթութիւնը: «Բարոյական կրթութիւն» իսկապէս նշանակում է նկարագրի կազմութիւն. իսկ նկարագիրը ո՛չ թէ խօսքով, այլ գործով է կազմւում: Մեր դպրոցների մէջ բարոյական կրթութիւնը համարեայ նոյնանում է դպրոցական կարգապահութեան հետ և վարքի թւանշանը որոշում է աշակերտի բարոյականը: Ոմանք կարծում են թէ դպրոցը մարդիկ է պատրաստում կեանքի համար և «կեանք» ասելով հասկանում են վարժարան աւարակուց յետոյ եկող տարիները. այսպիսով տարրական, երկրորդական և բարձր կրթութիւն ստացող մարդկանց համար «կեանքն» սկսւում է տարբեր ժամանակ... բայց

կեանքն սկսւում է ծնած օրից և տեւում է մինչև մահւան օրը. ամէն հասակ կեանք ունի, բայց իր կեանքը և այդ կեանքի ընթացքին է, որ մշակւում է նկարագիրը: Վարժարանը մի կայան է մարդու կեանքի ճանապարհին. այդ կայանի մէջ եւս մշակւում և արտայայտւում է մարդուն նկարագիրը, կարգապահութիւնն այդ արտայայտութիւններից մէկն է: Բայց նկարագիրը մշակւում և արտայայտւում է նաեւ խաղի ընթացքին, սեղանատանը, ընկերների հետ ունեցած յարաբերութեան ժամանակ, դպրոցական — հանրային գործերի մէջ — զբօսանքի, հանգստակութեան, հանդէսի ևն.: Կարգապահ աշակերտ ունենալ՝ դեռ չի նշանակում բարոյապէս կիրթ մարդ պատրաստել: Դպրոցական կեանքի շատ կողմերը, որ մշակում են երեխաների նկարագիրը, ընդհանրապէս վրիպում են դաստիարակների աչքից. նրանք հետամուտ են այս ամէնին, որ պատրաստում է կարգապահ աշակերտ և այդ կարգապահութիւնը բաւարար է համարւում, եթէ նպաստում է դասարանի հանգարտութեան և անաղմուկ դասաւանդութեան: Սա բարոյական կրթութիւն չէ, այլ կարգապահական վարժութիւն:

Այս առիթով պարտք ենք համարում մեր տեսակէտը պարզել կարգապահութեան մասին: Մենք կարծում ենք, որ դպրոցի և դասարանի անկարգութիւնը երկու հիմնական պատճառ ունի. առաջինը դասատուն է, երկրորդը աշակերտի չուտակուած եռանդը: Պատիժներով ու սպառնալիքով հնարաւոր է մեքենական կարգապահութիւն ստեղծել վարժարանի մէջ, բայց այդ տեսակ կարգապահութիւնն անարժէք է բարոյական և կրթական տեսակէտով: Երեխաները չուտով յարմարում են դպրոցական խիստ կարգերին և հանձարում են անաղմուկ և աննկատ անկարգութեան հնարներ. այսպիսով փոխանակ գիտակցական, բնականոն կարգապահութեան, ստանում ենք խորամանկութիւն, սուտ ու կեղծիք և համարձակ և արի նկարագրի փոխարէն՝ վախկոտ խաբեբաներ: Սրանից ո՛չ բարոյական և ոչ կրթական չափ կարելի է սպասել: Աւելի լաւ է երեխաները լինեն անկարգ, բայց չիտակ, քան կարգապահ խաբեբաներ:

Մեր ըմբռնած բարոյական կրթութեան վրայ մենք ժամանակ չունեցանք հարկ եղած չափով ծանրանալու, բայց կարող ենք ասել թէ անտես չարինք կրթութեան այս կողմը: Մենք աշխատեցինք պատիժները վերացնել, յորդորելով դասատուներին դրաւիչ դարձնել իրենց դասաւանդութիւնը. մենք ձգտեցինք կր-

14841

թնել աշակերտների ազատ հետաքրքրութեան վրայ։ Յորդորը, խրատն ու յանդիմանութիւնը բաւարար զէնք համարեցինք կարգապահութեան և չեմ կարող ասել թէ զղջալու առիթ ունեցանք։ Անշուշտ դասատուները բաւական յոգնեցին գերեզմանական հանգիստ չգտնելով դասարաններում, բայց նախ՝ դպրոցը հանգըստավայր չէ դասատուի համար, այլ աշխատանոց և յետոյ՝ կըրթական ամէն նոր սիստեմ իր անցման շրջանի անախորժութիւններն ունի։ Աշխատեցինք ներշնչել դասատուներին, որ յաճախ յիշեն իրենց աշակերտութեան տարիները և երեխաներից չպահանջեն այն, ինչ որ իրանք չեն արած և անել չէին կարող։ Ամէն հասակ իր պահանջներն ունի։ գիտութիւնը խորթ բան է մանուկի համար և սիրով ու համբերութեամբ միայն կարելի է նրան վարակել այդ ցաւով։ Երեխան աճում է մարմնով։ նրան պէտք է խաղ, մարզանք, շարժում, աղմուկ։ նա իր «արեւի ձայնն է ածում», ինչպէս ասում է Ժողովուրդը։ Պէտք է ջանալ ա՛յս ձամբով նրան բան սովորեցնել, աստիճանաբար վարժեցնելով մտաւորական ծանր ու լուրջ աշխատանքի։ Եւ այն դասատուները կը յաջողեն, որ իրենց դասերը կը դարձնեն հաճելի դրոյց ու ժամանց։

Անկարգութեան երկրորդ պատճառը, ինչպէս ասի, աշակերտի կուտակւած եռանդն է, որ սպառման կարիք ունի։ Շատ երեխաներ բաւական եռանդ ունեն, որ չի սպառուում դասերով և պէտք չէ, որ սպառի։ Ֆիզիքական ու բարոյական կրթութիւնն աւելի կարեւոր է, քան մտաւորականը։ Մեզ պէտք են առողջ մարդիկ և ոչ թէ 8—15 տարեկան իմաստասէրներ։ Այս կուտակւած եռանդի սպառման լաւագոյն միջոցը խաղերն են, որ եթէ ղեկավարեն, կշռոյթ կը դնեն երեխաների եռանդի սպառման մէջ և դրանով բարոյապէս կը կրթեն նրանց։ Մարմնի շարժումները ներդաշնակելով՝ մենք ներդաշնակում ենք և՛ նրանց հոգին։ Այսպէս կը ստեղծւի բնականօն կարգապահութիւն առանց պատժի և սպառնալիքի։ Այս կողմի վրայ մենք բաւական ուշադրութիւն չդարձրինք այս տարի։ առաջիկային, յուսով ենք, յատուկ ուշադրութեան նիւթ դարձնելու կրթական այս կարեւոր խնդիրը։

Կարգապահութիւնը դպրոցում, դասարանում և խաղերի ժամանակ բաւական չէ իբր փորձառական բով աշակերտների

նկարագիրը մշակելու համար։ Մենք աշխատեցինք ստեղծել աշակերտական գործունէութեան նոր ասպարէզներ, ուր նրանք կարող էին հանդէս բերել և մարզել իրենց բարոյական կորովը։ Դպրոցի մէջ հաստատեցինք աշակերտական մշտական բեմ, ուր աշակերտները դրին երկու ներկայացում Պ. Զ. Պալեանի գործօն ղեկավարութեամբ։ Այս հանդէսներին հրաւիրեցին աշակերտների ծնողները 5—10 դրչ, վճարով և երկու հանդէսների մուտքը՝ 1756 դրչ. յանձնեցաւ Ազգային իշխանութեան։ այսպիսով բեմի շինութեան ծախսը աշակերտները հոգացին։ Առաջիկայ տարին հանդէսների մուտքը պիտի ծախսւի թէ՛ բեմի եւ թէ՛ դասարանական դանադան պիտոյքներ գնելու վրայ։ Աշակերտների այս ինքնագործունէութիւնն ստեղծեց մի խանդավառ միջնորդ, արթնացրեց շատերի թմրած կարողութիւնները, մղեց միասնական գործունէութեան և փոքր հասակից վարժեցրեց աշակցել հանրային մի հաստատութեան՝ իրենց կարողութեան համետ սահմանում։ Այս ներկայացումները հրապարակային բնոյթ չունէին, այստեղ երեխաները զուարճանում էին խմբովին՝ իրենց ծնողների ներկայութեամբ։ Իրենց միասնական աշխատանքով նրանք մի յարկի տակ հաւաքեցին և իրենց ծնողներին, որ ապրում են իրարից անջատ կեանքով։

Աշակերտների բարոյական կրթութեանը նպաստելու գիտումով մենք՝ իբր փորձ՝ հաստատեցինք խնայողական սնտուկ բարձր դասարանների աշակերտութեան համար։ *) Առաջիկային այդ ձեռնարկութեանը պիտի մասնակցեն մի քանի դասարան ևս վարի կարգերից, մինչև խնայողական սնտուկը աստիճանաբար դարձնենք համադպրոցական հաստատութիւն։ 1924 թ. Յունւարից սկսած աշակերտները խնայում էին չաքաթական մէկ և աւելի միլիէմ։ Ամէն դասարան ունէր իր գանձապահն ու հաշւակալը։ Ընդհանուր հաշիւը պահում էր տնօրէնը։ Դրամն անմիջապէս յանձնւում էր Ազգային իշխանութեան իբր աւանդ, որ յատուկ հաշիւ էր պահում խնայողական սնտուկի համար։ Դրպրոցից դուրս եկող աշակերտները յետ ստացան իրենց խնայած դրամը։ Դանի որ այս դործը նոր էր սկսած և խնայած դրամագլուխը մեծ չէր, ընդամենը 786.4 դրչ., ուստի այս տարի այդ

*) Տես տախտակ քիւ 5։

գումարը գործադրութեան չդրւեց, Առաջիկայ տարին բացելու է դպրոցական խանութ, ուր ծախւելու են աշակերտներին պիտանի իրեր՝ շուկայի գնով կամ պակաս արժէքով, Ստացւած շահը բարդւելու է գրամագլուխի վրայ և գործի լայնացմանը պիտի ծառայի: Այս ձեռնարկութիւնն ստեղծում է դասարանի միութիւն, վարժեցնում է ճշտապահութեան, հաշակալութեան, պարտաճանաչութեան, համագործակցութեան, յետագային պիտի ստեղծւի համագործակցական միութիւն տնտեսական հիմունքով, որ կը նպաստի աշակերտներին բարոյական կրթութեան:

Նոյն նպատակով դպրոցի մէջ հաստատեցինք օրապահութիւն, Ամեն դասարանի մէջ շաբաթական երկու հոգի հերթով հսկում էին դասարանին, մաքրելով գրասեղանների փոշին, հոգալով կաւիճն ու սրբիչը, յայտնելով դաստիարակին բացականքի անունները, հսկելով դասարանի կարգապահութեան մինչև դասատուն ներս մտնելը: Այս փորձը յաջողութիւն ունեցաւ: Առաջիկային մտադիր ենք մտցնել դպրոցական ինքնավարութիւն՝ կարգապահութեան գործի մեծագոյն մասը թողնելով աշակերտներին, որ պիտի ընտրեն դասարանական և համագործակցական վարչութիւններ և դրանով վարժուեն պատասխանատու գործերի: Այս ձեւով բարոյական կորովը ազատօրէն կ'արտայայտուի և գործի մէջ կը մշակուի նրանց նկարագիրը: Դպրոցական ինքնավարութիւնը քաղաքացիական կրթութեան գործնական դաս կը դառնայ, վարժեցնելով երեխաներին ժողովներ կազմելու և ղեկավարելու, վիճաբանելու և հետապնդելու նրանց գործադրութիւնը:

Բարոյական կրթութեան նկատումներով՝ մենք կարգադրեցինք, որ աշակերտուհիները դպրոցի օգտին ձեռագործ անեն: Մինչ այդ սովորութիւն էր, որ ձեռագործն անեն իրենց համար: Գտնւեցաւ մի ծնող, որ իր զաւակը հանեց դպրոցից, չկամենալով որ իր աղջիկը ազգային հաստատութեան օգտին աշխատէ: Դպրոցն անշուշտ կարիքը չունի աշակերտական ձեռագործների, բայց նրանք փոքր հասակից պէտք է վարժւեն իրենց աշխատանքի մի ժամը հանրային նպատակների յատկացնել:

Աշակերտների մէջ կարեկցութեան զգացումն արթնացնելու և գորացնելու համար մենք պահպանեցինք Որբախնամի Գանձանակը Մանկապարտէզի մէջ և քաջալերեցինք աշակերտներին:

որ մասնակցեն Բարեգործական Միութեան և Որբախնամի ձեռնարկած հանգանակութիւններին: Մեր վարժարանի աշակերտութիւնը որբերի օգտին հանգանակած է 11367.60 դրչ., այս գումարը ժամանակին յանձնւած է համապատասխան մարմիններին: *)

Բարոյական կրթութեան զօրեղագոյն ազդակներից մէկը երկսեռ դրութիւնն է, որ կայ մեր դպրոցում և մնալու է մինչև վերին դասարանները: Այս դրութիւնը պահւում է ո'չ միայն նիւթական նկատումներով, այլ մանաւանդ իր բարոյական արժէքի համար: Երկսեռ դրութեամբ մանչերը փոքր ինչ մեղմանում են և աղջիկները դառնում են արի: Եգիպտոսի ապականւած մթնոլորտի մէջ, որին ենթակայ են հասակաւորները, կրթական այս դրութիւնն է միայն, որ կարող է բարոյական առողջ մթնոլորտ ստեղծել: Շատերն իրենց յանցաւոր մտածումները վերագրելով մանուկներին և պատանիներին՝ ենթադրում են արարքներ, որ իրանք կ'անէին, եթէ փոքրերի տեղը լինէին: Բայց նրանք մոռնում են, որ եթէ փոքր լինէին յանցաւոր մտքեր չէին ունենայ, ինչպէս չեն ունեցած ժամանակին: Իսկ այսօրուան մտքերով նրանք հասակն առած մարդիկ են արդէն և տեղ չունեն աշակերտական նստարանի վրայ: Ինչպէս վատը, այնպէս էլ լաւը վարժութեան խնդիր են: Մարդիկ զոդ և աւազակ չեն ծնւում, այլ դառնում են: Վարժարանը լաւ ունակութեանց մի մարզավայր է, ուր երկու սեռի երեխաներ իրար հետ ապրելով և ուսանելով՝ վարժւում են իրար, սովորում են փոխադարձ յարգանքի, որ դպրոցն աւարտելով հետները տանեն, մաքրելով ապականւած մթնոլորտը: Ազատ օդի մէջ մեծցած ծառերն են, որ կարող են տոկալ ամէն փոթորիկների, մինչդեռ ջերմանոցի բոյսերը խամրում են ցրտի առաջին հպումից: Երկսեռ դրութեամբ միայն մենք կարող են ստեղծել սովորական առաքինութիւն և փոխադարձ յարգանքի զգացում երկու սեռի միջև: Ասիական մտածման համար այս դրութիւնը շատ է անսովոր, բայց թէև մենք Ասիացի ենք, սակայն հայ ենք, ու թէև պաշտպան ենք զգաստութեան, բայց հարեմական դրութիւն չունենք: Կարծում եմ միասեռ կրթութիւն ստացած Ֆրանսացիին աւելի առաքինի չէ, քան երկսեռ դրութեամբ մեծացած

*) Տես տախտակ բիւ 6:

Ամերիկացիին: Երբ դպրոցը հոգեկան և բարոյական կեանքի աշխատանոց լինի՝ պատանիների արթնացող այրութիւնն ու հանացիութիւնը դէպի իդէալ կը միտեն: Մոլութիւնները ծաղկում են անգործութեան, առանձնութեան և հոգեկան թմրութեան մէջ: Վերջապէս չմոռանանք, որ աշակերտութիւնն ինքը՝ իր հասակի բերումով՝ լաւագոյն պաշտպանն է իր անբժուկեան, եթէ դուրսի հասակաւորները թոյն չեն արկեն նրանց հոգու մէջ...

Տեղն է հիմա, որ մի քանի խօսք ասենք ընտանիքի և վարժարանի փոխադարձ յարաբերութեան մասին: Ծնողների մեծ մասն իրենց զաւակներին ուղարկում են դպրոց մասամբ՝ որ ուսում առնեն, բայց շատ աւելի՝ որ չմնան և չխանգարեն իրանց: Նրանք կարծում են, որ երեխաների գլուխը մի տուփ է, որ դաստուռներն ամէն օր, աստիճանաբար տեղաւորում են զանազան գիտելիքներ, ուստի մտածում են, որ իրենց գործը վերջանում է տղան դպրոց դնելով, որ կրթութիւնը ինքնագործութիւն է և դաստուռն՝ դեկալար, որ ծնողները պէտք է հետեւեն երեխաների դաս պատրաստելուն, որ պէտք է նրանց ամէն հնար տան դաս սովորելու, — այս մասին շատ շատերը գաղափար իսկ չունին: Ծնողը դպրոց է գալիս թոյլալի խնդրով կամ երբ զաւակը որեւէ ծանր անկարգութեան պատճառով վտարման սպառնալիքի տակ է գտնուում: Ինքնաբերաբար հետաքրքրւել սեփական զաւակների կրթական վիճակով, անսովոր երեւոյթ է մեր ծնողների համար: Սրա փոխարէն եղած են ծնողներ, որ թելադրած են իրենց զաւակներն այս կամ այն դասընկերի հետ չիօսել, որովհետեւ վարժարանից դուրս այդ աշակերտի ծնողների հետ ընտանեկան հաշիւներ ունեն: Ընտանիքը ոչ միայն անտարբեր է դէպի կրթական գործը, այլ դառնում է նաեւ խոչընդոտ մեր կրթական ջանքերին: Կան ծնողներ, որ չտեսի մեծամտութեամբ դրամը համարելով չափանիշ մարդկային արժանիքի՝ չեն քաշւում իրենց զաւակների ներկայութեամբ անպատկառ լեզուով խօսելու այն «վարժապետների» հասցէին, որոնց մօտ հետեւալ օրն ուղարկում են իրենց զաւակներին կրթելու համար: Այդ կարգի ծնողները սովորաբար վայրագ մարդիկ են լինում, և հօր ձեռքից ձեռք կերած երեխան վարժարանի մէջ է, որ «մարդ» է գգում իրան և յարգանքով ու սիրով կապւում հօր չհաւանած «վարժապետի» հետ, Կան շատ ծնողներ, որ կարծում են

թէ տնօրէնը ոստիկան է, իսկ դաստուռն՝ խարազանող: Այս պայմանների մէջ, երբ ընտանիք ու դպրոց այսքան խորթ են իրար և այսքան տարբեր իդէալներ ունին, բարոյական կրթութեան հարցը ծանրակշիռ կերպարանք է ստանում: Այս կարգի խնդիրների լուսարանութեան համար առաջիկայ տարին մտադիր ենք ծնողական ժողովներ գումարել և մի սերտ կապ հաստատել ընտանիքի և դպրոցի միջեւ:

Անցնող ուսումն. տարին փոխադարձ ծանօթութեան տարի եղաւ մեզ համար: Մեր ուշադրութեան առարկան առաւելապէս մտաւորական կրթութիւնն եղաւ: Յուսով ենք թէ առաջիկայ տարին պիտի կարենանք բարոյական կրթութեան հարցերի վրայ աւելի մեծ ուշադրութիւն դարձնել: Մարդիկ խօսքով չէ որ դառնում են բարոյական: Իսկ գործով բարոյակրթելու մեթոտները դեռ մշակւած չեն: Սա մի նոր խնդիր է, որ փորձառաբար ու աստիճանաբար կարող է լուծւել: Յամենայն՝ դէպս կարող ենք ասել, որ մեր ձեռք առած թերի միջոցներով կարողացանք փոքր ինչ աշխոյժ և անձնավստահութիւն ներշնչել մեր երեխաներին, որ ընդհանրապէս վախկոտ էին, հետեւապէս ստող ու խորամանկ: («Բարոյապէս արի»), ա՛յս է մեր իդէալը:

Այս ուսումն. տարւայ ընթացքին մենք ամէնից աւելի ուշադրութիւն դարձրինք աշակերտների մտաւորական կրթութեան վրայ, որ ըստ ոմանց բուն կրթութիւնն է: Այս ուղղութեամբ որեւէ միջոցի դիմելուց առաջ՝ պէտք էր ուսումնասիրել աշակերտութեան զանգեւոր: Չենք կարող ասել, որ այս ուսումնասիրութիւնը կարգաւոր և բազմակողմանի եղաւ. բայց կարող ենք ասել թէ եղած ուսումնասիրութեան զուգահեռ՝ ձեռք առնւեցան համապատասխան միջոցներ:

Առաջինը աշակերտների հասակի խնդիրն էր: Մեր համազգային աղէտների բերումով շատ երեխաներ հասակ էին առած տարագրութեան ճանապարհներին, առանց իրենց հասակին համապատասխան կրթութիւն ստանալ կարենալու: Մենք ստիպւած եղանք մինչեւ Զատիկ նոր աշակերտներ ընդունելու, որով մեր աշակերտութիւնը կրթական տեսակէտով դառնում էր այլազան:

Դեռ նախորդ տարւանից տարրական դասարաններում տեղաւորւած էին աշակերտներ, որ իրենց հասակին նայելով՝ պէտք է լինէին վերին դասարաններում: Օգտուելով այն հանգամանքից, որ մեր վարժարանի առաջին չորս դասարանները երեքական դուզընթաց ունին, մենք որոշեցինք բոլոր հասակաւորներին և յետամնացներին համախմբել յատուկ դասարանների մէջ, որով ամէն կարգից ստացանք՝ հասակի տեսակէտով՝ երկու նորմալ և մի աննորմալ դասարան: Այս բարեփոխութիւնը, սակայն, անկարող եղանք մինչեւ վերին կարգերը տանելու՝ չէնք անյարմարութեան պատճառով. դասարանները փոքր էին և տեղ չկար նոր նստարաններ դնելու: Տարրական Ա., Բ. և Գ. կարգերը, որ համեմատաբար մեծ սենեակների մէջ էին տեղաւորուած՝ հասակաւորների և յետամնացների յատուկ դասարան ունեցան: Տարրական Բ. դասարանի երրորդ դուզընթացի պահացոյցը յատուկ փոփոխութեան ենթարկեցինք, ուժ տալով հայերէնի և ուսողութեան դասերին, յուսալով թէ հնարաւոր է այդ կարգի աշակերտներին այնքան պատրաստել, որ կարենան թո՛ղք անել և միանգամից անցնել Միջին Ա. դասարանը, վաստակելով մի տարի և հասնելով իրենց հասակին համապատասխան կարգի: Դժբախտաբար այս փորձն արդիւնք չունեցաւ. երեսները շատ էին յետամնաց և տարազրուութեան աւերիչ ազդեցութիւնը շատ էր զգալի:

Այնուհետեւ առաջին կիսամեակի յառաջդիմութիւնը և քըննութեանց արդիւնքը նկատի առնելով՝ Մարտի 11-ին մենք մի նոր դասակարգութեան ենթարկեցինք առաջին չորս կարգերի աշակերտութիւնը. Մենք նրանց բաժնեցինք բոլոր ջանասիրութեան՝ ստեղծելով առաջին չորս կարգերի համար լաւ, միջակ և թոյլ դասարաններ: Այս դասակարգութիւնը փայլուն արդիւնք ունեցաւ. Երբ դասարանն այլազան է ջանասիրութեան և ընդունակութեան տեսակէտով, այն ժամանակ թոյլ աշակերտները խանդարում են լաւերին առաջ անցնելու. դասաւանդութիւնը դանդաղում է, դասատուն ստիպւած է լինում երկար աշխատելու թոյլերի վրայ, որ նրանց հասցնել կարողանայ դո՛ւկ միջակներին. այդ ժամանակ լաւերը յօրանջում են՝ տասն անգամ լսելով նոյն նիւթն ու բացատրութիւնը, որ իրանք հասկացել ու իւրացրել են առաջին իսկ անգամին և դրանով աստիճանաբար

դառնում են անտարբեր դէպի դասն ու դասատուն: Չատելով լաւերին, միջակներին ու թոյլերին, մենք ստացանք միապաղաղ դասարաններ, մօտաւորապէս կարողութեան նոյն աստիճանով: Մինչդեռ այլազան դասարաններում թոյլ աշակերտը վհատում էր տեսնելով այն երկար տարածութիւնը, որ բաժնում էր իրան լաւ աշակերտից և այդպիսով կորցնում էր յառաջդիմելու ամէն յոյս ու հաճոյք. երբ դատման հետեւանքով նա նստեց իրան հաւասար աշակերտի մօտ, նրա մէջ արթնցաւ ինքնազստահութիւնը և սկսեց դանդաղ բայց յարատեւ աշխատել: Երեք տեսակ դասարանների մէջ ևս նոյն առարկան էր դասաւանդուում, բայց ոչ նոյն ծաւալով. լաւերն անցնում էին շատ աւելի, քան միջակներն ու մանաւանդ թոյլերը. ո՛չ ջանասէրն ստիպւած էր իր ընթացքը դանդաղեցնելու և ո՛չ թոյլը ապարդիւն ճիգեր անելու, որ հաւասարի լաւերին. ամէնքն ալ աշխատում էին իրենց կարողութեան համեմատ, առանց իրար խանգարելու:

Աշակերտների այս նոր դասակարգութիւնը նպաստաւոր եղաւ նաեւ դասատուների համար: Մինչդեռ հին կարգով նրանք ստիպւած էին բոլոր դասարաններում մեծ ճիգեր անել թոյլ աշակերտներին առաջ մղելու, նոր բաժանումներով նրանց լարւած ճիգի գործադրութեան վայրը նեղացաւ և ցրւած ճիգերն ամփոփւելով՝ զօրացան: Չարաչար աշխատելով թոյլերի դասարանում՝ դասատուները նւազ լարում ունէին միջակ դասարաններում, իսկ լաւերի մօտ դասաւանդութիւնը դարձաւ մի հաճոյք. սրանով դասաւանդական կորովն արդիւնաւոր սպառում ունեցաւ: Նկատելով այս դասակարգութեան դրական արդիւնքը և հիմնւելով տարւան վերջին քննութեանց և երկրորդ կիսամեակի յառաջդիմութեան վրայ՝ մենք յառաջիկայ տարւան համար նոյն հիմքերով դասակարգեցինք աշակերտութիւնը:

Մենք հետազօտութեան առարկայ դարձրինք նաեւ այն խրնդիրը, թէ ո՛ր խաւերին են պատկանում մեր աշակերտները *): Համախմբելով 445 ծնողների վերաբերեալ տեղեկութիւնները, մենք եկանք այն եզրակացութեան, որ նրանցից

42	հօգի,	այսինքն	9,5	առհարիր պաշտօնեաներ են,
234	»	»	52,5	» արհեստաւորներ են,

*) Տե՛ս տախտակ քիւ 7.

128	»	»	29,0	» մանրու խոշոր վաճառականներ.
27	»	»	5,8	» գործաւորներ են .
14	»	»	3,2	» պատահական զբաղում ունին :
445			100	»

Պաշտօնեաների մէջ են առնւած հանրային, պետական եւ մասնաւոր հաստատութեանց մէջ ծառայողները . մանր ու խոշոր «վաճառական» անւան տակ համախմբւած են նաեւ մանր խանութպանները, որ այդ բաժնի մեծագոյն թիւն են կազմում : Եթէ նկատենք, որ պատահական զբաղում ունեցողները դասակից են պարզ գործաւորների, իսկ պաշտօնեաները իրենց նիւթական կացութեամբ գործաւոր դասին կը պատկանեն . եթէ նկատենք, որ «վաճառական» բաժնի 2/3-ը փոքր խանութպաններ են, այն ժամանակ պիտի տեսնենք, որ մեր աշակերտութեան աւելի քան 80 առնարիւրը խոնարհ խաւերից է դուրս գալիս : Այս հանգամանքը նախորդում է դպրոցի բնոյթը, նպատակն ու ծրագիրը :

Մեր վարժարանը գերազանցապէս ժողովրդական դպրոց է . իր նպատակը պէտք է լինի կիրթ ժողովուրդ պատրաստել, ընդունակ իր օրապահիկը շահելու և կեանքի մէջ իր համեստ տեղն ապահովելու : Վարժարանի ծրագիրը և դասաւանդութեան մեթոդները պէտք է յարմարին այս նպատակին : Քիչ թէ շատ ունեւոր դասն իր զաւակներին ուղարկում է օտար վարժարան . ազգային-ժողովրդական դպրոցն անկարող է այդ չարիքի առաջն առնել : Բարեկեցիկ խաւն ուրիշ իղէալներ ունի քան աշխատաւոր զանգւածը . սա շատ բնական է և ուրիշ կերպ լինել չէր կարող : Անիմաստ բան կը լինէր խոնարհ խաւերի կրթութեան յատկացւած մի վարժարանի մէջ ծրագիր ու մեթոդ յարմարցնել մի բուն ապագայնացող ունեւորների պահանջին և ըմբռնումներին : Աշխատաւոր զանգւածը, — արհեստաւոր, գործաւոր և պաշտօնեայ, — պէտք է որոշապէս գիտակցեն այս հանգամանքը եւ ունենալով իրենց վարժարանը՝ սրտանց կապեն նրան և նրա համար աշխատեն : Կրթութեան գործն, այսպիսով, պէտք է առնել բարեգործութեան ոլորտից և զննել գործակցութեան հիմքի վրայ : Այն բարեկեցիկը, որ զաւակ չունի դպրոցում, մասի ծայրով միայն կարող է շարժել կրթական գործի ծանր բեռը :

եթէ երբեք մտածի չարժեք : Միմիայն աշխատաւոր զանգւածն է, որի համար մեր վարժարանը կենսական անհրաժեշտութիւն է, և իր միասնական գործակցութեամբ նա կարող է պահել և բարգաւաճել :

Անցեալ ամառ քաղաքական ժողովը պաշտօնի անցնելուն պէս կազմում է մի կրթական յանձնախումբ, յանձնարարելով նրան ուրւագծել մեր վարժարանի համար մի նոր կանոնադիր և ծրագիր : Իր զեկուցման մէջ այդ Գանձնախումբը պարզում է մի քանի տեսակէտներ կրթական ծրագրի մասին, որ թւում է թէ ներշնչւած են մեր վերը բերած նկատումներից : Նրանց առաջարկած ծրագրային փոփոխութիւններից մէկն այն է, որ վարժարանի մէջ մանչերին Արաբերէն աւանդել՝ նկատելով այդ լեզւի գործնական արժէքը : Կրթական ծրագրի այդ թելադրանքը այս տարի գործադրեց վարժարանի մէջ, ուր սկսած Տարր. Գ. բաժանումից՝ մանչերին շաբաթական երեք պահ աւանդւում էր Արաբերէն : Այնուհետեւ կրթական ծրագիրը թելադրում է եւրոպական երկու լեզուներից զօրացնել Ֆրանսերէնը, մասնաւորապէս նրա գործնական կարեւորութիւնը : Ընդառաջ գնալով ծնողների պահանջին, որ կամեցան Ֆրանսերէնին զուգընթաց աւանդել նաեւ Անգլիերէնը, այդ թելադրանքն այս տարի լրիւ գործադրութիւն չունեցաւ : Անգլիերէնը մնաց վերին կարգի դասարանների մէջ շաբաթական երեք պահով՝ սկսած Միջին Բ. -ից : Ֆրանսերէնն սկսւում էր մի տարի առաջ և շաբաթական չորս պահով աւանդւում էր մինչեւ վեր : Այսպիսով Կրթական Գանձնախումբի թելադրանքը մասամբ միայն իրականացաւ : Տնօրէնութեան տեսակէտն այն էր, որ երկու լեզուն ևս պիտի սկսին նոյն տարին և աւանդւեն նոյնքան ժամերով, պայմանով որ նրանցից մէկը լինի պարտադիր՝ ընտրութիւնը թողնելով աշակերտին :

Դասաւարչական այս ձեւը սակայն մեծ ծախս կը պահանջէր, քանի որ մեր առաջարկով օտար լեզուներին պէտք էր յատկացնել շաբաթական առնւազն վեց պահ՝ չօչափելի արդիւնք ստանալու համար : Առաջիկայ տարւան համար մենք նախընտրեցինք մի նոր դրութիւն, որով Կրթական Գանձնախումբի թելադրանքն աւելի լաւ գործադրւած կը լինի, քան եղաւ այս տարի : Այդ դրութեամբ Ֆրանսերէնը մեր վարժարանի մէջ համար-

ւում է պարտադիր լեզու բոլոր աշակերտների համար, իսկ Անգլիերէնի ուսումը դառնում է կամաւոր: Երկուսն էլ սկսում են Միջին Ա. դասարանից: Ֆրանսերէնն առաջին տարին պէտք է աւանդել չաթաթական հինգ պահ, իսկ հետեւեալ տարիներն՝ վեց պահ: Անգլիերէն սովորողները բաժանւելու են երկու խմբի. բնաւ չիմացողներ և արդէն ուսածներ. այս երկու խումբին ևս Անգլիերէնն աւանդւելու է չաթաթական վեց պահ: Եթէ ցանկացողների թիւը մեծ լինի՝ պահերի թիւը կը պակսի, փոխանակ վեցի՝ չաթաթը կ'աւանդւի հինգ, չորս կամ երեք պահ: Յամենայն դէպս վարժարանին մէջ Անգլիերէնին յատկացւած պահերը աւելի չեն լինի քան չաթաթը տասներկու պահ: Այս կարգադրութեան նպատակն է զօրացնել ֆրանսերէնի ուսումը այն աստիճան, որ աշակերտները չըջանաւարտ լինելով՝ տիրացած լինեն այդ լեզւին: Յայտնի է, որ մեր վարժարաններն աւարտածները ո՛չ ֆրանսերէն գիտեն բաւարար չափով, ո՛չ Անգլիերէն: Եթէ դրա պատճառներից մէկն այն է, որ մեր վարժարանները նախակրթարաններ են, հետեւապէս աշակերտները կարճ ժամանակ միայն սովորում են օտար լեզու (3—4 տարի), միւս պատճառն այն է, որ այդ երկու լեզուներին բաւականաչափ պահ չի յատկացւած: Միւս կողմից երեխաներն անկարող են երեք օտար լեզու միանգամից սովորել. նրանց ուշադրութիւնը ցրւում է: Մեր ընդունած նոր դրութեամբ պարտադիր լեզուները դառնում են երկու, — Արաբերէն և Ֆրանսերէն. հետեւապէս աշակերտի աշխատանքը դիւրանում է: Ֆրանսերէնին յատկացւում է շատ աւելի ժամ, քան եղած է սովորաբար: Մենք կարծում ենք, որ այս ձեւով կարելի է շատ աւելի լաւ հետեւանքի հասնել:

Կրթական Յանձնախումբը առաջարկած էր դպրոցը կազմակերպել համակենտրոն շրջանների դրութեամբ, ամէն շրջանին յատկացնելով երեքական տարի: Ընդունելով հանդերձ համակենտրոն դրութեան սկզբունքը, մենք առաջարկեցինք առաջիկայ տարւանից ամէն շրջան համարել երկու տարի, ինչպէս ընդունւած է այդ դրութեան հայրենիքում — Ֆրանսիայում: Այս փոփոխութիւնը կրթական տեսակէտով մեծ նշանակութիւն ունի մանաւանդ ոչ-հայկական առարկաների ծրագիրների, աւանդելիք նիւթի ծաւալի և դասադրքերի տեսակէտով:

Կրթական Յանձնախմբի թելադրանքով և Քաղաքական Ժո-

ղովի որոշմամբ այս տարի մեր դպրոցն ունեցաւ եօթերորդ դասարան. առաջիկայ տարին բացւելու է ութերորդը և հաւանօրէն կ'ունենանք նաև իններորդ դասարան: Վարժարանի այս ընդարձակումն անհրաժեշտ է թէ՛ մեր գաղութի և թէ՛ համագալին շահերի տեսակէտով: Մեր գաղութն արդէն բազմանդամ է և նա կարող է աշակերտ մատակարարել վերին դասարաններին: Թողնել որ պատանիները օտար վարժարանի մէջ ստանան իրենց երկրորդական կրթութիւնը՝ կը նշանակէ նպաստել նրանց և գաղութի ապագայնաջման: Գոհանալ նախնական կրթութեամբ՝ նշանակում է հայութեան համար հայ մտաւորական չպատրաստել: Նախակրթարանը կարող է միմիայն տարրական կրթութիւն տալ. մայրենի լեզւի թերի գիտութեամբ և ուսողութեան չորս գործողութեամբ մենք չենք կարող մտաւորական խաւ պատրաստել գաղութի համար: Իսկ մտաւորական խաւն է աղգայնութեան կրողն ու պահապանը: Անկարելի է 13—14 տարեկան պատանիներին գիտակցական տէրն ու վարիչը դարձնել աղգային մշակոյթի: Իր ինքնագիտակցութեան լաւագոյն տարիները այս գաղութի հայ աշակերտն ապրում է օտար վարժարանի մթնոլորտում, որ նրան պատւաստում է օտար կրթութեան հետ և օտար ոգի: Անպատւաբեր և քայքայիչ է մի գաղութի համար, որ բռնադատւած չէ օտար կրթութիւն ստանալու, այդքան անտարբեր մնալ համագալին արժէքների հանդէպ: Գահիրէ և Աղեքսանդրիա միասնաբար կարող էին առնել այս գահավէժ ընթացքի առաջքը, եթէ բաւական աղգային գիտակցութիւն ունենային: Ինչ գնով և լինի պէտք է հայ պատանին իր երկրորդական կրթութիւնը մայրենի լեզւով ստանայ: Ոչ մի նիւթական զոհաբերութիւն մեծ չէ այս նպատակի համեմատութեամբ: Մինչեւ մեր գաղութի երկու կենտրոնները համաձայնութեան դան այս կենսական խնդրի հանդէպ՝ մեզ կը մնայ մեր համեստ նիւթականով զոհացում տալ այս կարեւոր պահանջին: Կարծում ենք որ Աղգային իշխանութիւնը պէտք է ձեռք առնէ այս հարցի պաշտօնական արծարծումը և յամառօրէն հետապնդի նրա լուծման: Օտար լեզուների ուժեղացումով կարելի է հակակշռել այն միակ առաւելութիւնը, որ ունին օտար վարժարանները: Եւրոպական բարձր դպրոցներն ընդունւելու համար ստիպողական հարկ չկայ, որ մեր աշակերտ-

ները երկրորդական կրթութիւնն օտար վարժարանի մէջ ստանան։ Մեր երկրորդական վարժարանի ծրագիրը բաւական կը լինի բարձր դպրոցներէ դուները բանալու մեր աշակերտութեան առջեւ։ Ռուսաստանի հայոց թեմական դպրոցները շատ աւելի պակաս ծրագիր ունէին, բայց նրանց շրջանաւարտները ազատօրէն մտնում էին եւրոպական համալսարանները։ Այս գործի համար բաւական մեծ ծախս կը պահանջէր, բայց Գահիրէն և Ալեքսանդրիան միասնաբար կարող են հոգալ այդ ծախսը։

Մենք աշխատեցինք հնարաւորութեան սահմանում բարեփոխել դասատուների աշխատանքի պայմանները, աւելի արդիւնք ստանալու նպատակով։ Արտասահմանի հայ վարժարաններում երեխաները դպրոցական չէնք ունենում մնում են առնւազն եօթ ժամ։ Նրա դաս չունին՝ նրանք նստում են դասարանում դաստիարակի կամ դասատուներից մէկի հսկողութեամբ և դա կոչւում է «սերտողութիւն»։ Կարծում ենք, որ այս կարգը շատ օգտակար է ծնողների հանգստութեան համար, որ երկար ժամանակ ազատ են մնում երեխաներին հսկելու հոգից, բայց շատ կասկածում ենք, որ օգտակար լինէր աշակերտների և կրթական գործի համար։ Սերտողութիւնն այն ձեւով, որ լինում է մեր վարժարաններում, իսկապէս մի ապարդիւն ժամանց է, որ վարժեցնում է աշակերտներին անկարգութեան և անգործութեան, իսկ դասատուներին ապարդիւն յոգնութիւն ու ձանձրոյթ է բերում։ Դա ո՛չ աշխատանք է, ո՛չ հանգիստ։ Դասատուն տեսարակ է ուղղում կամ գիրք է կարդում, երբեմն աղղարարելով աշակերտներին, որ հանգիստ մնան։ Իսկ երեխաները ցած ձայնով խօսում են իրար հետ կամ դասին չվերաբերող գործով զբաղւում։ Ժամերն այսպէսով վատնւում են ապարդիւն։ Տարրական կարգերը դաս չունեն, որ սերտեն։ Իրենց դասերն արդէն պատրաստում են դասաւանդութեան ընթացքին։ Մանկավարժական տեսակէտով սա միակ բանաւոր ուղին է, հետեւապէս սերտողութիւնն այստեղ լինել չէր կարող։ Ո՛չ թէ երեխան, հասակաւորն անգամ կարող չէ դիմանալ եօթ ժամաւ անընդհատ մտաւոր աշխատանքի։ Ուստի բնական է, որ միջին կարգերն եւս թէեւ պատրաստելու դասեր ունեն, բայց ուժասպառ լինելով՝ մղում ու սիրտ չունեն նրանցով զբաղւելու։ Ստիպումը այս դէպքում միմիայն նրանց ուժաթափ կարող է անել և մեղցնել ամէն հաճոյք մի

բան սովորելու։ Դալով դասատուին՝ նա ևս իր ժամանակն ապարդիւն վատնելով՝ հնար չի ունենում իր դասերը պէտք եղած չափով մշակելու և պատրաստելու։ Անուանապէս նրանք 24—26 պահ դաս ունին միայն, իրօք նրանք վատնում են 38—39 պահ ժամանակ։ Այս հանգամանքը նկատի առնելով՝ մենք աշխատեցինք տարրական կարգերի դասերն իջեցնել 6-ի և դասատուների մնացորդ մի ժամն օգտագործել դասախօսութեանց համար։ Այնուհետեւ Դեկտ. 1-ից հրաւիրեցինք մի վերակացու, որով միւս դասատուների հսկողութեան պահերը փոքր ինչ պակսեցան։ Դասատուն ոգին է դպրոցի։ Եթէ նա չարունակ տայ, առանց ստանալու՝ չուտով կը սպառուի։ Դասաւանդութիւնն այն գործերից է, որ պէտք է աշխոյժ և կենդանի տարւի՝ արդիւնք տալու համար։ Դասատուն պէտք է հնար ու ժամանակ ունենայ իր արւեստի զարգացման և նորոյթների հետեւելու։ այլապէս նա կը դառնայ մի տաղտկալի, հետեւապէս ապարդիւն աշխատաւոր։

Մեր վարժարանը այս տարի ունէր 29 դասատու, սրանցից 14-ը այր և 15-ը կին։ Մանկավարժէզի մէջ աշխատում էին 7 վարժուհի։ մնացած 22 հոգին դասաւանդում էին նախակրթարանի մէջ։ Նրանց անուն-մականունը, կրթութեան աստիճանը, աւանդած դասերն ու նրանց քանակը և վարած յատուկ պաշտօնները կարելի է տեսնել զեկուցմանս կցած թիւ 8 տախտակի վրայ։ Նայելով այն կրթութեան, որ ստացել են մեր դասատուները, մենք կը տեսնենք, որ մէկի բացառութեամբ՝ մնացածները մասնագիտական պատրաստութիւն չունեն։ Այս հանգամանքը յատկորոշ չէ միայն մեր վարժարանի համար։ հայոց ազգի բովանդակ կրթութիւնը առաջ է տարւել և այսօր էլ տարւում է ոչ-մասնագէտ անձերի ձեռքով. և եթէ այդ ասպարէզի մէջ մենք չաւտ յաճախ հասած ենք փայլուն արդիւնքի, պատճառն այն է, որ ունեցած ենք կոչումով մանկավարժներ, որ ինքնաշխատութեամբ հետեւած են իրենց արւեստի զբաղանդութեան։ Այս տեսակ անձեր, որ կոչումն ու փորձառութիւնն ունին կրթական գործի՝ անպակաս չեն մեր վարժարանի դասատուների մէջ։ Սակայն անկարելի է ժխտել մանկավարժական տեսական պատրաստութեան դերը կրթական գործի մէջ։ Այս նկատումով մենք մտածեցինք ամէնից առաջ մի կենդանի հետաքրքրութիւն առաջ բերել մեր դասատուների մէջ զէպի կրթա-

կան գործը, նրա խնդիրները և սրանց լուծման եղանակները մանկավարժական գրականութեան և օտար իրկրների մէջ: Այս նպատակով մենք բերել տուինք 280 մանկական, մանկավարժական և դասաւանդական գրքեր Յրանսերէն լեզուով և նրանց ընթերցումն ու օգտագործումն ապահովելու համար՝ հաստատեցինք չաբաթական հաւաքոյթներ: Ամէն երկուշաբթի օր, Ապրիլի 7-ից սկսած, դասատուներից որեւէ մէկը զեկուցում էր իրան յանձնարարած գրքերի մասին, որով ունկնդիրները նոյնպէս ծանօթանում էին այդ գրքերի բովանդակութեան, դադափարներին և մեթոդին: Որինչէ տարւայ վերջը այս կարգի 9-ը հաւաքոյթ ունեցանք: Զեկուցողների անունները և նրանց զեկուցումները նիւթերը կարելի է տեսնել թիւ 9 տախտակի վրայ: Այս հաւաքոյթները բարոյական և կարծում ենք կրթական հետեւանքներ ունեցան. նրանք ստացան մանկավարժական ակումբի բնոյթ, ուր քննութեան էին առնուում դասաւանդութեան վերաբերեալ սկզբունքային, ծրագրային և մեթոդական խնդիրներ: մտքերի չփոխումով մշակում էր մանկավարժական միաշխարհայեացք և յաճախակի հանդիպումներով դասատուները կազմում էին մի բարոյական ընտանիք, որ հետամուտ է մի հանրային ընդհանուր նպատակի: Այս հաւաքոյթներից դուրս՝ ցանկանալով դասատուներին հետաքրքրել մանկավարժական խնդիրներով՝ մենք Յունւարի վերջերից չաբաթն երկու անգամ—երեքշաբթի եւ հինգշաբթի օրերը— տարրական կարգերի դասատուներին և Մանկապարտէզի կրտսեր վարժուհիներին դասախօսեցինք մեր կրթական գործի համազգային պայմանների մասին և խմբական ընթերցումով բացատրեցինք մայրենի լեզուի դասաւանդութեան մեթոդի և մանուկների մարմնի և հոգուն վերաբերեալ երկու գիրք, իբր ներածութիւն այն մանկավարժական դասընթացի, որ յառաջիկայ տարին մտադիր ենք հաստատել գլխորդում մեր դասատուների համար: Այս կարգի քսան և հինգ դասախօսութիւն ունեցանք: Մենք մտադիր ենք այսպիսով առաինանաբար լրացնել մասնագիտական պատրաստութեան այն թերին, որ հանգամանքների բերումով ունեցած են և ունին հայ վարժարանների դասատուներն առհասարակ:

Դասաւանդութեան եղանակները բարելաւելու դիտումով մենք հետեւեցինք դասարանների դասաւանդութեան՝ ներկայ

լինելով նրանց դասերին և մեր դիտողութիւններն արինք անհատաբար կամ իբր ընդհանուր նկատողութիւն՝ մանկավարժական ժողովներում: Նախակրթարանի մէջ տարւայ ընթացքին մենք լսած ենք 109 դաս և երբեմն այցելած ենք Մանկապարտէզ: Գլխաւորապէս լսած ենք Հայերէնի (34) և ուսողութեան (20) դասեր, նկատելով որ սրանք են մեր վարժարանի հիմնական առարկաները: այնուհետեւ լսած ենք տասնական դաս գիտութեան, Յրանսերէնի, Արաբերէնի: Մենք շատ աւելի յաճախ կարող էինք դաս լսել, եթէ երբեմն ստիպւած չլինէինք հսկողի պաշտօն կատարելու կամ պարապելու բացակայ դասատուների փոխարէն: Տարւայ ընթացքին մենք պարապել ենք 24 դաս, որոնցից 13 Հայերէն, 7 ուսողութիւն և մնացածն ալ առարկաներից:

Դասարանների կրթական մակարդակը յայտնաբերելու դիտումով մենք այս տարի որոշեցինք «չըջիկ տետրակներ» ունենալ, ուր աշակերտները հերթով գրում էին իրենց գրաւոր պարտականութիւնները լեզուներից, ուսողութիւնից և գիտութիւնից: Այս տետրակները տարւայ վերջի հանդէսին ցուցադրւած էին աշակերտական ուրիշ աշխատանքների հետ միասին:

Տարրական առաջին երկու կարգերի յետամնաց աշակերտներին առաջ վարելու համար մենք պարտադրեցինք վարժարանիս հսկողին յատկապէս պարապելու նրանց հետ: Այս միջոցը սպասած արդիւնքն ունեցաւ. տարրական կարգերի դասարան փոխողների տոկոսը հասցնելով 90-ի: Առաջիկայ տարին մտադիր ենք սերտողութեան անիմաստ պահերը օգտագործել յետամնաց աշակերտների պատրաստութեան համար:

Մենք այս տարի պահպանեցինք աշակերտների յառաջդիմութեան ստուգման աւանդական ձեւը—քննութիւնները, որ եղան երկու անգամ՝ տարւայ կէսին և վերջին: Առաջին կիսամեակի քննութիւնները աւելի ստուգման բնոյթ ունէին և միմիայն գրաւոր եղան, իսկ տարւայ վերջի քննութիւնները կատարւեցին հրապարակով և թէ՛ գրաւոր, թէ՛ բերանացի: Աշակերտական յառաջդիմութեան թւական պատկերացումներից կարելի է տեսնել, թէ քննութիւնները որոշ նշանակութիւն են ունեցած՝ աշակերտներին աշխատանքի մղելու տեսակէտից *): Ամէն մի

* Տես տախտակներ թիւ, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16:

դասարանի և ամէն առարկայի գրաւոր աշխատանքների, լաւագոյնը և վատթարագոյնը զատուած և պահուած են առանձին՝ յետագային իբր համեմատութեան եզր ծառայելու համար: Նկատելով, որ ազատ դասարաններ չունինք քննական աշխատանքները կատարելու համար, մենք Տարրական Ա. և Բ. կարգերի քննութիւնները կատարեցինք դասերի ընթացքին և նրանց պարապմունքները դադարեցրինք Յունիսի 23-ին: Միաժամանակ ցանկանալով վերին կարգերի քննութիւններին շատ օր չյատկացնել, մենք մի քանի առարկաների քննութիւնը կատարեցինք միմիայն գրաւոր, իսկ Արաբերէնի և Անգլիերէնի գրաւոր և բերանացի քննութիւնը՝ դասերի ընթացքին: Այսպէս Միջին Գ. դասարանը աշխարհագրութեան քննութիւնը աւելց գրաւոր. նոյն ձեւով քննութիւն աւելց բարձր. Ա. դասարանը հանրահաշիւի և առանին տնտեսութիւնի: Պրանսերէնի գրաւոր քննութիւնը բոլոր դասարաններում կատարեց դասերի ընթացքին:

Մեր վարժարանի յառաջդիմութիւնը հետեւեալ պատկերն ունի: Տարւան վերջը նախակրթարանի մէջ կային 522 աշակերտ. սրանցից 244 աղջիկ և 278 մանչ: Աղջիկներից կարգը փոխած են 197 հոգի, որ ասել է իրենց թւի 80,7 առհարիւր. մանչերից հետեւեալ դասարան փոխադրուած են 192 հոգի, այսինքն՝ իրենց թւի 69 առհարիւր. այսպիսով աղջիկներն աւելի աշխատասէր են քան մանչերը: Նոյն համեմատութիւնը մենք տեսնում ենք նաև դասարանի մէջ մնացողների վրայ: Աղջիկներից 15 հոգի, այսինքն իրենց թւի 6,2 առհարիւր մնացել են դասարաններում, իսկ մանչերից մնացել են 44 հոգի, որ իրենց թւի 15,5 առհարիւրն է: Վերաքննելիները նոյն համեմատութիւնն ունին. աղջիկները 32 հոգի. այսինքն 13,1 առհարիւր, մանչերը 42 հոգի— 15 առհարիւր: Ընդհանուր հաշուով նախակրթարանի մէջ իրենց կարգը փոխած են 389 հոգի, որ կազմում է աշակերտութեան 74,5 առհարիւր. մնում են 59 հոգի, այսինքն 11,3 առհարիւր և վերաքննելի են 74 հոգի, ասել է 14,2 առհարիւր: Եթէ ենթադրենք, որ վերաքննելիների կէսը յաջողեն, այն ժամանակ աշակերտութեան 81,6 առհարիւր փոխադրուած կը լինի յաջորդ դասարան: Այս յառաջդիմութիւնն անսպասելի էր մեզ համար և կարելի է շատ բաւարար համարել, նկատելով որ փոխադրողների 70 առհարիւրը բաւարար արդիւնք է համարուած դպրոցական աշխարհում: Յառաջդիմութիւնը նոյն համեմատութիւնն ունի Մանկավարտէզի մէջ. երկու «ծաղիկ» դասարանների 60 փոքրիկներից այս

տարի շրջանաւարտ են եղած 50 հոգի, ասել է՝ 83 առհարիւր:

Փոխադրական այս տոկոսները դեռ բաւական չեն պայծառ գաղափար տալու վարժարանի աշակերտութեան որակի մասին: Այդ պատկերը որոշապէս գծելու համար մենք այստեղ վերլուծութեան կ'ենթարկենք մեր տախտակներից մէկի (թիւ 18) ամփոփումը *), ուր նշանակուած են թէ որոշ քանակութեամբ նիւեր քանի՞ աշակերտ չահած են: Այդ տախտակի մէջ հաշւի առնուած են 11 առարկայ— Հայերէն, Պրանսերէն, Արաբերէն (իսկ աղջիկների համար ձեռագործ), Անգլիերէն, Ուսողութիւն. Գիտութիւն, Կրօն, Ազգ. Պատմութիւն, Աշխարհագրութիւն, Գծագրութիւն, Մարզանք, Տախտակը նկատի ունի վերին եօթ կարգերի աշակերտներին—Միջին Ա. դասարանի երեք զուգընթացները. Միջին Բ. դասարանի երկու զուգընթացները, Միջին Գ. և բարձր. Ա.: Այս կարգերի մէջ աշակերտների թիւը տարւայ սկզբին եղած է 166, տարւայ ընթացքին աւելցած են չորս հոգի, տարւայ վերջին քննութեան չեն եկած եօթ հոգի: Յիշեալ 11 առարկաներից գերազանց թիւ չահող աշակերտը պէտք է ստանար 110: Մենք տեսնում ենք, որ այդ թիւը չահող ոչ մի աշակերտ չունինք: Ամենաբարձր թիւը, որ չահած են լաւագոյնները՝ 100—104 է: Մենք տեսնում ենք նաև, որ ամէնից թոյլ աշակերտները չահած են պահանջուած թւի կէսից աւելին, փոխանակ 55-ի՝ 60—70: Սրանից պարզ երեւում է, որ մեր աշակերտութիւնը յետամնաց չէ: Նայելով թոյլ աշակերտների ընթացքին, մենք տեսնում ենք, որ տարւայ սկզբին նրանց թիւն եղած է 10, տարւայ կէսին այդ թիւն աւելանում է 4-ով. բայց տարւայ վերջին յանկարծ իջնում է 5-ի: Նշանակում է նրանց կէսը յառաջդիմելու մի ճիգ է արած: Աշակերտների հետեւեալ շարքը 70—80 չահողներն են, որ տարւայ սկզբին լինելով 64, երկրորդ կիսամեակից սկսել են արագութեամբ նւազել՝ հասնելով սկզբնական թւի կէսից պակասին— 31 հոգի. այսպիսով աշակերտութեան յառաջդիմութիւնն անկասկածելի է: Առաջին և երկրորդ շարքի աշակերտները տարւայ վերջին 36 հոգի են. յառաջդիմութեան ընդհանուր տախտակից կարող ենք տեսնել, որ այդ կարգերի մնացող աշակերտների թիւն է 11, իսկ վերաքննելիների թիւը 37, զուամար 48: Սրանից կարելի է գաղափար կազմել կարգ փոխողների որակի մասին. անկասկած այս 48 հոգու մէջ են վերը

*) Տես տախտակ թիւ 19.

բերած 36 թոյլ աշակերտները. նշանակում է ամէն առարկայից միջին հաշուով 6,5 կամ 7 շահողներն անգամ կ'ամ վերաքննելի են կամ մնացել են իրենց դասարաններում: Ուշադրութեան առ. ներքով 36 և 48 թւերի տարբերութիւնը՝ կարելի է ասել, որ կան 12 աշակերտ, որոնք ընդհանուր առմամբ 80-ից աւելի շահելով՝ կարգերը չեն փոխած: Այսպիսով աշակերտների գնահատութիւնը մեր վարժարանի մէջ եղած է բաւական խիստ, հետեւապէս կարգը փոխողների որակը բաւական բարձր է: 80—90 թիւ շահող աշակերտների թիւը համարեա մնում է անփոփոխ. նրանք աշակերտութեան ընդհանուր թւի մօտ կէսն են կազմում, լինելով 75 հոգի 163-ի հանգէպ: Մեր գնահատութեամբ սրանք միջակ աշակերտներ են: Չորրորդ կարգը կազմում են լաւ աշակերտները, որ շահած են 90—100 թիւ. սրանք տարւայ սկզբին 17 հոգի լինելով՝ տարւայ վերջին դարձած են 37. նրանց թւի մեծանալը կատարւած է առանց տատանումների և թռիչքների: Տարւայ սկզբին մենք ունեցած ենք միմիայն մէկ լաւագոյն աշակերտ, որ շահած է 100—104 թիւ. տարւայ վերջին լաւագոյն աշակերտների թիւը դառնում է 15: Վերջին երկու շարքերի վրայ կարելի է տեսնել վարժարանի անսպաժաք յառաջդիմութիւնը: Լաւ և լաւագոյն աշակերտների թիւը տարւայ սկզբին եղած է 18, իսկ տարւայ վերջին 52, այսինքն երեք անգամ աւելի: Այս թիւերը կասկած չեն թողնում վարժարանի մէջ կատարւած արդիւնաւոր աշխատանքի մասին: Լաւ ու լաւագոյն աշակերտները, որ 52 հոգի են, այդ կարգերի աշակերտութեան 32 առհարիւրն են կազմում և միջին հաշուով ամէն առարկայից շահած են 8—9,5, որ նշանակում է թէ մեր վարժարանի մէջ մտաւորական կրթութեան տեսակէտով բաւական զօրեղ աշակերտութիւն կայ: Այս արդիւնքը մենք համարում ենք շատ բաւարար, բայց ո՛չ փայլուն: Մենք համոզւած ենք, որ կարելի է շատ աւելի մեծ արդիւնքի հասնել. դրա համար եթէ մի կողմից պէտք է, որ դասատուներն աւելի եռանդով աշխատին, ոչ պակաս անհրաժեշտ է, որ ծնող և հասարակութիւն կենդանի հետաքրքրութիւն ունենան գէպի աշակերտն ու նրա աշխատանքը: Ցանկանալով որոշապէս ցուցադրել մեր վարժարանի կրթական վիճակը, մենք հրահանգեցինք դաստիարակներին որոշ կարգով համախմբելու իրենց դասարանի աշակերտութեան շահած նիշերը. այնուհետեւ անհրաժեշտ ցուցումներ անելով Պ. Զ. Պալեանին խնդրեցինք պատրաստել թւական և գծական զատ-զատ

տախտակներ և համադրական ցուցակներ վերին եօթ դասարանների համար *): Գծապատկերներից միայն մէկն ենք կցում մեր զեկուցման, նկատելով որ նրանց տպագրութիւնը մեծ ծախս է պահանջում: Ամէն դասարանի յատկացւած զատ տախտակի վրայ կարելի է տեսնել թէ դասաւանդւած գլխաւոր առարկաներից այդ դասարանը ո՞րքան նիշ է շահած Հոկտ. — Նոյեմբեր, Դեկտեմբեր, Յունւար — Փետրւար, Մարտ, Ապրիլ — Մայիս և Յունիս ամիսներին: Իբր տարր թւական գումարների առնւած են աշակերտների ամսական միջինները և քննական նիշերը, որ նկատւած են իբր ամսական միջին նիշ: Ամիսներից մի քանիսը զոյգ են. դրա պատճառն այն է, որ Հոկտեմբերը, իբր տարւայ սկիզբ, չի կարելի լրիւ ամիս նկատել. տարւան սկզբի աշխատանքները կշանում են այդ ամսւան կէսը և բաւական ժամանակ չի մնում դասարանի բոլոր աշակերտներին հարցնելու եւ գնահատելու: Միւս երկու զոյգերը ստեղծւած են նոյնաման նկատումներով, քանի որ Մեռնդի և Զատիկ արձակուրդները կիսում են Յունւար և Ապրիլ ամիսները: Այդ տախտակների վրայ զետեղւած նիշերի քանակով կարելի է որոշել՝ 1) թէ տարւան ընթացքին որ եւ է առարկայ ի՞նչ յաջողութեամբ է ուսումնասիրւած դասարանի մէջ. 2) թէ որ եւ է առարկայ այդ տեսակէտից ի՞նչ տեղ է զբաւում միւս առարկաների շարքում. 3) թէ աշակերտութիւնը ո՞ր ամսին է ամէնից աւելի աշխատած և վերջապէս 4) թէ դասարանը բոլոր առարկաներից ամբողջ տարւայ ընթացքին ո՞րքան նիշ է շահած:

Այս տախտակները ենթադրում են թէ բոլոր դասատուները գնահատութեան նոյն չափն ունին աշակերտների աշխատանքի համար, ինչ որ զօրւար է ասել: Մեր դասատուներն ազատ են եղած իրենց ձեռով գնահատութիւն անելու և զժւար է այսպիսի մի աշխատանք որոշ կանոններով սահմանաւորել լիովին: Գնահատութեան չափերն, այսպիսով, վերստուգելի չեն և անկարելի է տարբեր դասատուների միեւնոյն նիշերին առարկայօրէն նոյն արժէքը տալ: Բայց այս հանգամանքը անարժէք չի դարձնում մեր պատրաստած տախտակները, նկատելով, որ թէեւ ամէն դասատու կարող է ունենալ գնահատութեան իր չափը, բայց այդ չափը նոյնն է բոլոր դասարաններում, հետեւապէս նրա դրած նիշերը, իբր տարբեր դասարանի թւապատկերի՝ ամէն

*) Տես տախտակ թիւ 10—16, ու նաեւ 20 և 21.

տեղ նոյն արժէքն ունին: Թւական պատկերի ցուցական արժէքը դրանից չի տուժում:

Թիւ 21 տախտակը, որ թւական համապատկերն է զատ տախտակների և որի վերլուծութեամբ միայն պիտի գոհանանք այստեղ, մեզ տալիս է վերին եօթ դասարանների յառաջդիմութեան համեմատութիւնը: Նկատելով որ համեմատութեան եզրներից մինը — Բարձր Ա. դասարանը — 11 աշակերտ ունի, միւս դասարանների համար եւս առնւած է 11 աշակերտ: Ամէն մի աւարկայից շահած նիշերի ընդհանուր գումարը բաժանւած է նոյն դասարանի աշակերտութեան թւի վրայ և բազմապատկւած 11-ով: Համեմատութեան համար առնւած են այն վեց աւարկայից ըստացւած նիշերի գումարները, որ դասաւանդուում են այդ եօթն դասարաններում: Այսպիսով ստեղծւած են համեմատութեան հաւասար պայմաններ:

Քննելով այս համապատկերը մենք տեսնում ենք, որ վերին եօթը կարգերի մէջ աշակերտներն ամէնից աւելի հետեւած են Ֆրանսերէնի և ամէնից պակաս Կրօնի, եօթ դասարանի 77 աշակերտները տարւայ ընթացքին Ֆրանսերէնից շահած են 3690, ասել է ամէն մէկը 48, իսկ Կրօնից՝ 3270, այսինքն ամէն մէկը 42,5. Երկրորդ տեղը բռնում է Հայերէնը, որ տալիս է 3322, ուրեմն մարդագլուխ 45,5. իսկ երրորդ տեղը զբաղւում է Ազգ. Պատմութիւնը, որ շահած 3479, հետեւապէս ամէն աշակերտ ստացած է 45: Այս թւերն արտայայտուում են այն տրամադրութիւնները, որ իշխում են գաղութի բանիմաց դասի մէջ և որի արտայայտիչն է եղած Կրթական Յանձնախումբը, թելադրելով դաստիարակել նոր սերունդն իբր հայ, տալով նրան կեանքի մէջ յաջողելու մի զէնք — օտար լեզու: Կարծես ազդւած չըրջակայ մթնոլորտից՝ երեսները հետամուտ են օտար լեզուի տիրանալու, կառնած մնալով իրենց լեզուն և Ազգ. Պատմութեան, Ուսողութիւնը վերջնութեւ տեղն է գրաւում, տալով 3310 նիշ, ուրեմն միջին հաշուով 43, իսկ գիտութիւնը համարեա Ազգ. Պատմութեան չափ գրաւած է աշակերտների ուշադրութիւնը, շահելով 3464, ասել է միջին հաշուով 45:

Միեւնոյն համապատկերից կարելի է տեսնել, որ ջանասիրութեան տեսակէտով առաջին տեղը զբաղւում է Բարձր Ա. դասարանը՝ վեց աւարկաներից տարւայ ընթացքին շահելով 3408. այնուհետեւ կարգով գալիս են Միջին Ա. երրորդ զուգընթաց — 3047, Միջին Բ. երկրորդ զուգընթաց — 2968, Միջին Ա. առա-

ջին զուգընթաց — 2930, Միջին Գ. — 2901, Միջին Ա. երկրորդ զուգընթաց — 2900 և վերջին տեղը Միջին Բ. առաջին զուգընթաց — 2581:

Համախմբելով զատ տախտակների մի քանի տեսակները մենք տեսնում ենք, որ աշակերտներն ամէնից աւելի աշխատած են Մարտ և Թունիս ամիսներին, այսինքն առաջին կիսամեակի քննութիւններից յետոյ, երբ նրանք բաժնեցան ըստ յառաջդիմութեան լաւ, միջակ ու թոյլ խումբերի և տարւան վերջի քննութեան նախօրեակին: Թունիս ամսւան թւերը բարձրանում են քննական նիշերի շնորհիւ:

Այս տարի մեր վարժարանը տարւայ սկզբին ունեցած է 768 աշակերտ՝ 212 Մանկապարտէզի և 556 Նախակրթարանի մէջ *): Սրանցից 380 հոգին աղջիկ են, իսկ 388 հոգին՝ մանչ: Աղջիկները կազմում են աշակերտութեան ընդհանուր թւի 49,4 առհարիւր, իսկ մանչերը՝ 50,6 առհարիւր: Տարւայ ընթացքին վարժարան մտել են 5 աղջիկ և 15 մանչ, ընդամենը 20 հոգի, որով աշակերտութեան թիւն աւելացել է 2,6 առհարիւր: Տարւայ ընթացքին վարժարանից ելած են 66 հոգի, որ կազմում է աշակերտութեան ընդհանուր թւի 8,7 առհարիւր: Սրանից 12 հոգին — 5 աղջիկ և 7 մանչ — հեռացել են Մանկապարտէզից, իսկ 54 հոգին — 33 աղջիկ և 21 մանչ — Նախակրթարանից: Տարւան վերջը մնացել են 722 հոգի. սրանցից 200-ը Մանկապարտէզում՝ աղջիկ 99 և մանչ 101, իսկ 522-ը Նախակրթարանում — 346 աղջիկ և 376 մանչ: Մինչդեռ տարւան սկզբին Նախակրթարանի մէջ աղջիկ ու մանչ համարեայ հաւասար էին, տարւայ վերջը մանչերի թիւը գերազանցում է, երկու սեռի տարբերութիւնը տարւայ սկիզբին լինելով 8, իսկ տարւայ վերջին 30. այսպիսով աղջիկները տարւայ վերջին աշակերտութեան 47,9 առհարիւր են կազմում, իսկ մանչերը 52,1 առհարիւր: Անցեալ տարի աշակերտութեան թիւը տարւան սկիզբին եղած է 570, իսկ տարւան վերջը 621: Այս տարի աշակերտների թիւը աւելցած է 100 հոգով: Այս յաւելումը բացարձակ է. Բարձր Ա. դասարանի պահելն այստեղ աննշան դեր է խաղում, քանի որ այդ դասա-

*) Տես տախտակ բիւ 22, 22 a, 22 b.

բանն ունի ընդամենը 12 աշակերտ: Աշակերտութեան թիւը յաւելումը հիմնաւորում է արդարացնում է թէ՛ դպրոցական բիւտլէի մեծացումը և թէ՛ շինութեանց անհրաժեշտութիւնը:

Բնութեան առնելով աշակերտութեան բաշխումն ըստ դասարանների, մենք տեսնում ենք, որ Տարրական դասարաններում շատ աւելի աշակերտ ունինք, քան Միջին և Բարձր կարգերում: Նոյն համեմատութիւնն ունին և դասարանների թիւը: Մեր վարժարանն՝ առանց Մանկապարտէզի՝ ունի տարրական Ա. Բ. և Գ. կարգի ինն զուգընթաց դասարան, Միջին Ա. երեք զուգընթաց դասարան, երկու Միջին Բ. դասարան և մէկ մէկ Միջին Գ. և Բարձր. Ա. դասարան. ընդամենը 17 դասարան, իսկ Մանկապարտէզը 6 դասարան, որով ամբողջ վարժարանն ունի 23 դասարան: Տարրական Ա. երեք զուգընթացներն ունին 119 աշակերտ, Տարր. Բ. երեք զուգընթացները — 116 և Տարր. Գ. երեք զուգընթացներ — 109. այսպիսով Տարրական երեք կարգերի ինն զուգընթացներն ընդամենը ունին 344 աշակերտ: Միջին Ա. երեք զուգընթացներն ունին 90, Միջին Բ. երկու զուգընթացները — 55 և Միջին Գ. դասարանը 21, ընդամենը 116, այսինքն Տարրական կարգերում եղածների կէսի չափ: Բարձր. Ա. դասարանն ունի ընդամենը 12 հոգի: Աշակերտների թիւն այսպիսով նւազում է ուսման տարիներին հակադարձ համեմատութեամբ: Աշակերտութեան զանգւածը խոնարհ խաւերից լինելով՝ ծնողները շուտով զգում են նրանց կարիքը տնտեսութեան մէջ և հանում են դպրոցից: Այս հանգամանքը պէտք է որոշ ազդեցութիւն ունենայ կրթական ծրագրի և դասաւանդած նիւթի որակի վրայ: Պէտք է ջանալ մայրենի լեզուի գրաւորը և ուսողութեան տարրական կանոնները զօրացնել վարի կարգերում, որ աշակերտութեան մի ստւար մասը վարժարանը թողնելով՝ իմանայ գոնէ անսխալ գրել հայերէն և առօրեայ պարզ հաշիւներն անել:

Ինչպէս տեսանք այս տարի մեր նախակրթարանից ելած են 54 հոգի *). սրանցից 34 աղջիկ են և 20 մանչ: Նայելով աշակերտութեան մուտքի և ելքի տախտակին՝ մենք տեսնում ենք, որ Տարրական կարգերից ելած են 20 — 14 աղջիկ և 6 մանչ, իսկ Միջին և Բարձր կարգերից 34 հոգի — 19 աղջիկ և 15 մանչ: Այս 54 հոգուց 20 հոգի մտած են արհեստի, 16 հոգի մեկնած են քաղաքից, 6 հոգի դադրած են դպրոց յաճախելէ հի-

*) Տես տախտակ թիւ 23.

ւանդութեան պատճառով, 4 հոգի մտած են օտար վարժարան և 8 հոգի ելած են զանազան պատճառներով: Զանազան պատճառների մէջ յիշատակութեան արժանի է մի ծնող, որ իր աղջկան հանել է, դէմ լինելով երկսեռ դրութեան, մի ուրիշ ծնող, որ իր երկու զաւակներին դադարել է վարժարան ուղարկել՝ անբաւարար նկատելով այն հսկողութիւնը, որ դասատուներն ունեցած են Տարր. Ա. կարգի երեխաների վրայ քաղաքից դուրս աւրած զբօսանքի ժամանակ և մի երրորդ ծնող, որ չի ցանկացել իր աղջիկը դպրոցի օգտին ձեռագործ անի: Այսպիսով վարժարանից դժգոհ լինելու պատճառաւ ելած են 4 հոգի, որ հեռացողների ընդհանուր թիւի 7,4 առհարեւր է կազմում: Նոյն անշան տոկոսն են կազմում և օտար վարժարան մտնելու համար հեռացողները:

Աշակերտներն ընդհանուր առմամբ դասերին յաճախել են անընդհատ: Բացակայութեանց տախտակին նայելով *), նախակրթարանի ամէն աշակերտ տարւայ ընթացքին միջին հաշւով բացակայած է 7 օր: Բացակայութեան գլխաւոր պատճառը հիւանդութիւնն է եղած: Կան ծնողներ, որ իրենց զաւակներին առաւօտ կանուխ աշխատցնում են մինչեւ դասերի սկիզբը: Սրա համար երեխաները ստիպուած են լինում շատ վաղ դարձնելու և յոգնած են գալիս վարժարան: Այս հանգամանքը միանալով սնունդի պակասին՝ ստեղծում է նախ անուշադրութիւն, ապա՝ անտարբերութիւն և վերջն՝ անկարգութիւն: Այս տեսակները ամէնից յետամնաց և ամէնից անկարգապահ աշակերտների դասն են կազմում: Ուշացումները երկու գլխաւոր պատճառ ունին. առաջինը սնունդի պակասն է, որ երեխան լրացնում է քնելով. երկրորդը՝ քաղաքի մեծութիւնը և տների հեռաւորութիւնը: Եթէ բացակայութեան խնդիրը քննենք հասակի տեսակէտով, այն ժամանակ կը տեսնենք, որ տարրական երեք կարգերը իրենց 344 աշակերտով բացակայած են 3176 օր, ասել է ամէն աշակերտ միջին հաշւով բացակայել է 9 օր, իսկ միջին և վերին կարգերի աշակերտները, որ 178 հոգի են, բացակայած են 803 օր, այսինքն միջին հաշւով ոչ իսկ 5 օր: Այսպիսով մեծերը փոքրերից երկու անգամ պակաս բացակայութիւն ունին, որ նշանակում է՝ պակաս ենթակայ են հիւանդութեանց:

Տնօրէնութեան գործերից մէկն եղաւ բանական հիմքերի

*) Տես տախտակ թիւ 24.

վրայ դնել զպրոցավարութեան գործը և ազատել այն պատահական տրամադրութիւններէն և ազգեցութիւններէն: Այս նպատակով մենք պատրաստեցինք երկու յուշագիր, որոնցից մէկը Յունական թոշակներէ վերաբերեալ և միւսը Ապրիլին՝ դասատուների վարձատրութեան մասին: Առաջին յուշագրով առաջարկում էինք վճարող ծնողներին երեք կարգի բաժանել և կրթական չորս աստիճանների համար տարբեր թոշակներ դանձել. այսպիսով թոշակները տասներկու տարբեր չափեր կ'ունենան, նայած թէ ծնողը իր վճարողական կարողութեամբ ո՞ր կարգին է պատկանում և իր զաւակը ո՞ր կարգի մէջ է ուսանում՝ Մանկապարտիզում, տարրական, միջին թէ՞ բարձր կարգերում: Գաղութի տնտեսական վիճակին զուգընթաց՝ այս սակերը կարելի է մեքենայէս բարձրացնել կամ իջեցնել որոշ տոկոսով: Սրանով մի կարգ է հաստատում թոշակների բաշխման գործի մէջ:

Գտնով դասատուների վարձատրութեան խնդրին՝ մենք առաջարկեցինք հետեւեալ զրուցութիւնը. 1) տարբերել տարրական և բարձր ու միջին կարգերի դասագինը, տարրական կարգերի շաբաթական մէկ պահը տարեկան վարձատրել երեք ոսկի, իսկ միջին և բարձր կարգերի մէկ պահը — հինգ ոսկի: Շաբաթական պահերի այս սակը կազմելու է վարձատրութեան ողնաշարը, Այնուհետեւ՝ 2) տարբերել դասատուներին ըստ իրենց փորձառութեան՝ իրենց պաշտօնավարութեան ամէն մէկ հնգամեակի համար վճարելով տարեկան վեց ոսկի: 3) Տարբերել գրաւոր ունեցող և չունեցող առարկաները և ամէն մի դասարանի գրաւոր աշխատանքի համար տարեկան վճարել երեք ոսկի: 4) Տարբերել դասատուների կրթութեան աստիճանը և ըստ այնմ սահմանել մի որոշ յաւելում՝ առաջին երեք հիմքերով ստացած վարձատրութեան վրայ: 5) Դասերից դուրս վարած պաշտօնների համար դասատուներին վարձատրել առանձին: Եթէ այս սկզբունքները խստորէն պահւին՝ միանգամից վերջ կը դրւի բոլոր քմահաճոյքներին և կողմնակի ազգեցութիւններին դասատուների վարձատրութեան գործում: Այս սակերը նոյնպէս կարող են որոշ տոկոսով բարձրանալ և իջնել՝ նայած ազգային եկամուտների վեժնութեան:

Այս երկու յուշագրերի մէջ արծարծած սկզբունքները արժանացած են Հոգաբարձութեան հաւանութեան:

Մեր զեկուցումը թերի կը լինէր եթէ չխօսէինք թոշակների մասին: Ինչպէս կը տեսնէք վարժարանի նիւթական հաշւեկշորից,

այս տարի թոշակ նախահաշւած էր 600 ոսկի: Քննելով թիւ 25 տախտակի թւական տւեալները, մենք տեսնում ենք, որ իսկապէս թոշակ պահանջւած է 54242 դրշ., ասել է 5758 դրշ. պակաս, քան սպասւում էր նախահաշւով *): Մինչեւ տարւան վերջը գանձւած է 52064 դրշ., որ ասել է՝ ապառիկ մնում է 2178 դրշ.: Մեր վարժարանը մտած 788 աշակերտներից միայն 345 հոգին են, որ թոշակ են վճարում, այսինքն աշակերտութեան 43,8 առհարիր, որ կէսից պակաս է. մնացած 443 հոգին, այսինքն 56,2 առհարիր ձրիավարժ են: Յիշեալ 345 հոգին է, որ պիտի վճարէին նախահաշւած 600 ոսկին, այսինքն մարդագլուխ 174 դրշ., որ մի չնչին գումար է օտար վարժարանների պահանջած թոշակի համեմատութեամբ: 345 ծնողներից 200-ը, այսինքն 57,7 առհարիր պակաս են վճարում քան այդ գումարը: Թոշակների չափը տարուբերում է 45—360 դրշ.ի միջեւ՝ նւազագոյն ամսականը լինելով 5 դրշ., իսկ առաւելագոյնը՝ 40 դրշ.: Այս աննշան թոշակները շատ աւելի չնչին կը դառնան, եթէ համեմատենք այն ծախսի հետ, որ նստում է ամէն մի աշակերտ Ազգ. իշխանութեան վրայ: Այս տարւան ծախսերի գումարն էր 3500 ոսկի. այս գումարը բաժնելով 788 աշակերտի վրայ՝ մարդագլուխ կը ստանանք 444 դրշ.: Ուրեմն ամէն աշակերտի համար Ազգ. իշխանութիւնը ծախսում է 444 դրշ. և դրա դիմաց ամենաշատը ստանում է 360, իսկ ամենաքիչը՝ 45 դրշ., այսինքն ամէնից աւելի վճարողը 84 դրշ., իսկ ամէնից պակաս վճարողը 400 դրշ. պարտք են մնում ազգային սնտուկին: Այսպիսով մեր գաղութն ապրում է ազգային սնտուկի հաշւին և հարուստ թէ բարեկեցիկ նրանից ողորմութիւն են ստանում իրենց զաւակների կրթութեան համար: Այս եզրակացութիւնն, անշուշտ, շատ պիտի զարմացնի այն բոլոր ծնողներին, որ միամիտ ինքնագոհութեամբ կարծում են, թէ իրենց զաւակների կրթութեան ծախսն իրենք են հոգում: Ծնողների տւած թոշակագրամը հազիւ բաւական է չինութեան վերաբերեալ մանր ծախսերը և տնտեսների ոռոգիլը հոգալու համար: Եթէ 345 աշակերտների ծնողները վճարէին այնքան, որքան նստում է իրենց զաւակի կրթութիւնն ազգային սնտուկի վրայ, այն ժամանակ թոշակները ոչ թէ 600, այլ 1531 ոսկի կը բռնէին և համայնքի չքաւոր երեխան ոչ միայն ձրի ուսում կը ստանար, այլ նաեւ գիրք, հագուստ:

*) Տես տախտակ 26.

ճաշ: Այս գիրքը, հագուստն ու ճաշն է, որ մեր համայնքի հարուստ ու բարեկեցիկ խաւը խլում է չքաւոր աշակերտից և տալիս է իր զաւակին: Չվճարելով իրենց զաւակների ուսման լրիւ արժէքը, նրանք լցնում են Ազգ. վարժարանը 345 աշակերտ, նորանոր ծախսերի դուռ բանալով ազգային սնտուկի առջև. նոր դասարանների կառուցում, նոր դասատուների հրաւիրում, նոր գրասեղաններ ևն.: Արդար լինելու համար՝ այս բոլոր ծախսերը պէտք է անւէին ունեւոր դասի հաշին, քանի որ չքաւոր դասն ունի իր վարժարանը ապահով եկամուտներով: Եկեղեցու եկամուտն անբաւարար է մինչև իսկ իր ընթացիկ ծախսերը հոգալու համար: Այսպիսով մեր գաղութը ո՛չ իր եկեղեցին է պահում ոչ իր դպրոցը, այլ ապրում է չքաւորների և բարերարների հաշին: Հազիւ թէ այս կացութիւնը պատւաբեր նկատւի այն մարդկանց համար, որ սիրով և արժուքով են ունի լինել: Ամէն մի պատւազգած մարդ պէտք է ջանայ չապրել ազգային սնտուկի հաշին, և եթէ չի կարող իր համայնքի եկամուտներն աւելացնել, գոնէ պէտք է օգտւի այն գումարներից, որ չքաւորին են յատուկ: Որովհետեւ ո՛վ է վերջապէս բարերարների թողած կտակներից օգտւելու, համայնքի հարուստն ու բարեկեցիկը թէ չքաւորը: Կարծում ենք՝ չքաւորն ու անօղակաւնը: Կտակներն ազգի անուանով են, բայց ազգի բոլոր անդամների համար չեն. ազգն իրաւունք ունի իր ընտրած իշխանութեան ձեռքով տնօրինելու այդ կտակների գործադրութիւնը, բայց նա իրաւունք չունի կտակածը բաժնելու իր բոլոր անդամների միջև. իբրեւ հայ համայնքի անդամ նա կտակակատար է, բայց ոչ ժառանգորդ:

Թոշակների տախտակը տխուր մտածութեանց առիթ է տալիս և մի ուրիշ տեսակէտից: Եթէ հաշի չառնենք հինգ աշակերտ, որոնցից երկուսը ամսական վճարում են 40 դր., իսկ երեքը — 36,5. մնացածներն ամսական 30 դր. աւելի չեն վճարում: Իսկ եթէ դուրս թողնենք 14 աշակերտ, որոնցից ութը ամսական վճարում են 7,5 դր., իսկ վեցը — 5 դր., այն ժամանակ կը ստանանք 326 աշակերտ, որոնց վճարած թոշակները գեղերում են 10—30 դր. ի սահմաններում: Այստեղ սակից սակ անցումները 1,5—3 դր. են. վճարումները լինում են ոչ թէ 10, 15, 20, 25, 30 դր., այլ 10, 12,5, 15, 18, 20, 21,5, 23, 25, 27,5 դր., ասել է ամէն ծնող աշխատում է մի բան փրցնել ազգային սնտուկից, թէկուզ և այդ բանը լինի ամենաչափ

տարեկան 27 դր. և ամենաքիչը 13,5 դր.: Ահաւասիկ համայնքի անմխիթար պատկերը:

Եւ այս չնչին ու գեղջւած թոշակները վճարում են մեծ անպարտաճանաչութեամբ: Տեսանք, որ թոշակներից դեռ 2178 դր. մնում է ապառիկ: Ոմանք այն հաշւով են թողնում ապառիկ, որ ուսումն. տարւայ վերամուտին պարտքը գեղջել յաջողին: Դեռ անցեալ տարւան Նոյեմբ. 6-ին յատուկ տոմսեր ուղարկեցին ծնողներին, յայտնելով որ թոշակները վճարեն անձամբ, քանի որ հաւաքչի դրութիւնը վերացած է: Դեկտ. 20-ին նորից յատուկ տոմսեր են ուղարկւում, որ յետեալ թոշակները վճարեն: Յունւարի 7-ին յատուկ դրութեամբ ազգարարում են ծնողներին, որ եթէ ժամանակին թոշակները չվճարեն՝ նրանց զաւակները վարժարանից տուէն կ'ուղարկւեն: Չնայած այս բոլոր միջոցներին, պարտաճանաչ ծնողների թիւը երբեք 50-ի չհասաւ: Անցնելով մեր պաշտօնին՝ մենք պայման դրինք, որ դասատուները ազատ մնան դանձումներ անելու պարտականութիւնից. նիւթականի խնդիրը համարելով Ազգ. իշխանութեան գործ: Մենք չկամեցանք, որ աշակերտը տուէն ուղարկւի իր իսկ դաստիարակի միջոցով: Մենք սա համարեցինք բարոյական ծանր հարւած աշակերտին և դաստիարակին: Բայց ծնողների յամառ անպարտաճանաչութիւնն ստիպեց քանդել այն կապը, որ կամեցանք սանդղեղ դասատուների և աշակերտների միջև և Ազգ. իշխանութեան կարգադրութեանն անսալով՝ ստիպւած եղանք աշակերտին տուէն ճամբելու ծանր պարտականութիւնը դնել դասատուներից մէկի վրայ, ջանալով մեղմել չարիքի չափը: Ի՞նչ դռնիկ հարւած՝ ուղղւած անպաշտպան աշակերտի արժանապատւութեան. — թողնել դասերը և գրքերն առած վերադառնալ տուէն իր անպարտաճանաչ հօր մեղքի պատճառով: Ո՛րքան դասերից զրկւեցին երեխաները: Եւ ի՞նչ սրտով դաս պիտի ունկնդրէին, երբ գիտէին թէ կարող են տուէն ճամբել: Ի՞նչպէս կարողանանք բարոյապէս ազդել երեխաների վրայ, երբ ծնողների պատճառով խղւում են բարոյական կապերը դաստիարակի և աշակերտի միջև, երբ դասատուն դառնում է հարկահան և աշակերտը բարոյապէս տուժում է ծնողների պատճառով: Թողնել, որ անպարտաճանաչն ու անպատկառն ոնդվզի Ազգ. իշխանութեան գէժ՝ կը լինէր անթոյլատրելի ապիկարութիւն: Իսկ խստիւ հետապնդել, որ եղած կարգադրութիւնը կատարուի՝ կը նշանակէր երեխաների և դաստիարակների հոգին պղտորել: Եւ ցաւալին այն է, որ ծնողները կամովին թէ ստիպւած՝ բայց վճարում էին, սա-

կայն ոչ ժամանակին, սակայն ջանալով երկարաձգել, սակայն վնասելով իրենց զաւակի հոգուն, դատաւորների վարկին և իրենց արժանապատուութեան: Պէտք է միջոցներ ձեռք առնեն այս դարչելի քաջընկեր վերջ տալու համար: պէտք է երեխաներն ազատել դռնիկ և վարկաբեկիչ տեսարաններից, պէտք է խնայել նրանց արժանապատուութեան արթնացող զգացումը, պէտք է ազատել դատաւորներին հարկահանի պաշտօնից և թողնել որ աշակերտի հետ միմիայն բարոյական կապեր մշակեն:

Ձենք կարող ասել թէ մեր վարժարանն այս տարի հանրութեան յատուկ ուշադրութեան և գուրգուրանքի առարկան եղաւ: Ծնող թէ հանրութիւն կենդանի հետաքրքրութիւն չունեցան դէպի դպրոցն ու մեր աշխատանքը: Ինչպէս նաեւ դէպի աշակերտների վիճակը, Բայց և այնպէս եղան անհատներ ու խմբեր, որ իրենց բարոյական ու նիւթական աշակցութեամբ քաջալերեցին մեզ և աշակերտներին: Թեմիս Սրբազան Առաջնորդ թորգոմ Եպիսկոպոս Գուշակեան՝ ամէն անգամ, որ առիթ ունեցաւ քաղաքս դալու, բարեհաճեց այցելել մեր վարժարանը և հետեւել դասաւանդութեան և քննութեանց ընթացքին: Առաջնորդական փոխանորդ Մամբրէ ծ. վ. Սիրունեան, Բաղաքական Ժողովի անդամ պ. Հ. Փէհրիզեան, Հոգաբարձութեան ատենապետ պ. Մ. Նորատունկեան յաճախ այցելած են մեր վարժարանը և հետեւած են թէ՛ դասերին և թէ՛ քննութիւններին: Ձեկուցմանս կցած թիւ 27 տախտակի վրայ նշանակւած են այն նւէրները, որ այս տարի ստացել է մեր վարժարանը: Շրջանաւարտների միութիւնը, որ կազմւած է պ. Ս. Պետրոսեանի նախաձեռնութեամբ, միակ խմբակն եղաւ, որ իր կարողութեան համեստ սահմանում օգնութեան հասաւ մեր չքաւոր աշակերտներին, բաժնելով նրանց 1850 տետրակ, 792 մատիտ, 29 գիրք և հոգալով մի աշակերտուհու սնունդի դրամը, այս ամէնի համար ծախսելով 1022,5 դր.: Մեր վարժարանն իր հերթին 142 աշակերտի բաշխած է 1765 դր.: արժողութեամբ գիրք, որ ասել է միջին հաշւով ամէն աշակերտի 12,5 դր.: Ո՛րքան չնչին գրամով որքան օգտակար գործ է կատարուում: Եթէ դադուիթը հոգով կենդանի լինէր, այս կարգի գործերը կը հաւասարէին կարիքի մեծութեան:

Տարւայ ընթացքին մենք ունեցանք «կամբ» մարմնամարզական միութեան անվերապահ աջակցութիւնը: որ իր հետագօտիչների խումբը տրամադրեց մեր հանդէսների կարգապահութեան

համար և չզլացաւ իր մարզանքի իրերը, երբ նրանց պէտքն զգացինք: Մեզ օժանդակեց Աղեքսանդրիոյ Աղքատախնամը, հոգալով չքաւոր աշակերտների դեղորայքը և ակնոց գնելով մի քանի կարճատես երեխաների համար: Մեզ օգնեց նաև շրջանաւարտների փոքրիկ երաժշտական խումբը, որ նւագեց մեր հանդէսներին:

Այն բոլոր հաստատութիւններին, խմբերին և մասնաւոր անձանց, որ նիւթապէս և բարոյապէս նպաստեցին մեր գործին, յայտնում ենք մեր շնորհակալութիւնը:

Ուրիշ տարիների նման մեր վարժարանն այս տարի ևս ունեցաւ մի քանի աշակերտական հանդէսներ: Մանկապարտէզը մի ցերեկոյթ կազմակերպեց Յունւարի 12-ին. Նախակրթարանի տարրական կարգերն իրենց հանդէսը տւին Յունւարի 13-ին ճաշից առաջ, իսկ Միջին և Բարձր կարգերը նոյն օրը ճաշից յետոյ: Այս հանդէսներին ծնողներ չէին հրաւիրւած՝ տեղի սղութեան պատճառով. վարժարանի սրահը դեռ պատրաստ չէր և հանդէսները տեղի ունեցան Մանկապարտէզի փոքրիկ սրահում:

Անցեալ տարիների նման այս տարի Մայիս ամսին աշակերտները առաջնորդեցան քաղաքից դուրս Նուզհայի պարտէզը զբօսանքի՝ մանչ և աղջիկ զատ-զատ խմբերով: Երեխաների շատութեան պատճառով այդ զբօսանքները կատարւեցան վեց անգամով:

Տարւայ ընթացքին պ. Գ. Թազուրեանի և պ. Ս. Պետրոսեանի միջոցով ստուգման ենթարկւեցաւ վարժարանիս Մատենադարանը, իսկ պ. Չ. Պալեան բարձր Ա. դասարանի աշակերտների աջակցութեամբ մաքրեց և ցուցակագրեց վարժարանի բնագիտական գործիքներն ու անօթները:

Տարւայ վերջին կազմակերպեցինք երկու հրապարակային հանդէս. մէկը Մանկապարտէզի հանդէսն էր, որ տեղի ունեցաւ Յունիսի 29-ին Մանկապարտէզի շրջափակին մէջ Առաջնորդական փոխանորդ Մամբրէ ծ. վ. Սիրունեանի նախագահութեամբ եւ միւսը Նախակրթարանի հանդէսը, որ տեղի ունեցաւ Յունիս 6-ին վարժարանիս շրջափակի մէջ, նախագահութեամբ թեմիս Սրբազան Առաջնորդ Թորգոմ Եպս. Գուշակեանի: Նոյն օրը վարժարանի երեք դասարանների մէջ կազմակերպւած էր դպրոցական ցուցահանդէս, ուր ցուցադրւած էին անցեալ և այս տարւան ձեռագործները, աշակերտների դժած նկարները, նրանց առաջին և երկրորդ կիսամեակի գրաւոր աշխատանքները, նրանց չրջիկ տետ-

բակները տարբեր առարկաներից, նրանց պատրաստած երկրա-
չափական իրերն ու օրինակները, Մանկապարտեզի ձեռական աշ-
խատանքները և բազմաթիւ թւական տախտակներ և գծապատ-
կերներ, որ ներկայացնում էին վարժարանը զանազան տեսա-
կէտներից: Նոյն օրը ձեռագործների վիճակահանութիւն տեղի
ունեցաւ, որի տոմսերը ծախւած էին նախապէս և գնւեցան նաեւ
այդ օրը: Սրբազան հօր բացման խօսքից յետոյ Տնօրէնը բերա-
նացի հաշւետւութիւն արաւ դպրոցի կրթական, բարոյական եւ
ֆիզիքական վիճակի մասին: Այնուհետեւ աշակերտներն ու ա-
շակերտուհիները մարզանքի և զանազան մրցութեանց խաղեր
ցուցադրեցին դասատու պ. Ս. Խանձեանի ղեկավարութեամբ:
Յաջորդապէս ստացան մէդալներ և զանազան իրեր՝ իբր մըր-
ցանակ: Մէդալները նւիրել էին մասնաւոր անձեր, իսկ իրերը
գնւած էին վարժարանի միջոցներով: Նկարչութեան դասատու
պ. Հ. Փանոսեան իր սեփական միջոցներով գնած էր հինգ դա-
ձէ արձաններ, որ իբր մրցանակ բաշխւեցան նկարչութեան մէջ
յաջորդապէս աշակերտներին: Հանդէսի վերջին Սրբազան հայրն
իր փակման խօսքի ընթացքին գնահատելով վարժարանի մէջ կա-
տարւած աշխատանքը, ցանկութիւն յայտնեց, որ Տնօրէնի ղե-
կուցումը տպագրւի:

Դասատուների խումբն այս տարի ընդհանուր առմամբ աշ-
խատեց եռանդով և բարեխղճութեամբ: Նայելով նրանց բացակա-
յութեան տախտակին, մենք տեսնում ենք, որ Նախակրթարանի
մէջ ամէն մի դասատու միջին հաշւով բացակայած է 2 օր, իսկ
Մանկապարտեզում 7 օր: Այդ աշխատանքը կատարւեց միաս-
նաբար և համերաշխ, մէկ ընդհանուր նպատակի ձգտելով: Այդ
համերաշխութիւնը ստեղծեց գործունէութեան մի առողջ մթնո-
լորտ, որ մեծապէս նպաստեց ընդհանուր գործի յաջողութեան:
Մեր գործի յաջողութեանը ոչ պակաս նպաստեց և Հոգաբար-
ձութեան և Գաղաքական Ժողովի բանիմաց պատրաստակամու-
թիւնն ընդառաջ գնալու այն բոլոր պահանջներին, որ անու-
մ էին վարժարանի անունով և նրա համար: Հանրային մարմիննե-
րի և տարրերի գործակցութեան մէջ է ամէն յաջողութեան գաղտ-
նիքը: Յուսով ենք, որ այդ բարեացակամ գործակցութիւնը մենք
կ'ունենանք և առաջիկայ տարին:

Տնօրէն «Պողոսեան» Ազգային Երկսեռ Վարժարանի
Ն. ԱՂԱՍԼԵԱՆ

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԵԶԻ ՇԷՆՔԸ ՕՐԻ ԾԱԽԱԼԻ ՏԵՍԱԿԵՐՈՒ

ԴԱՍԱՏԱՆԵՐ	ԾԱԽԱԼԸ	ԵԿԿԵ ՎՍՍ -ԳՂՏԱԳԻՊՁՈՂ	ՕՐԻ ՊԱԿԱՆԸ	ԾԱԽԱԼԵՆ	ԿԱՐԳ Ա. I ,, ,, ,, ,, ,, ,, Դ. Ի. Ի. Ի. Ի. Ի. Ի.
			144,69 ²	89,31	1 Այստեղ առնուած է 1924 թ. Փետրուարին եղած աշակերտների թիւը:
			139,84	88,06	2 Պակապղը հաշուււած է ո՛չ թէ օրինակի դաս- քանի համեմատութեամբ, այլ եղած աշակերտ- ների անհրաժեշտ օրի բանակութեամբ:
			61,68	112,32	3 Դանիկը հաշուււած է 80 աշակերտի համար եւ ըստ այնմ որոշուած է պակապղը:
			79,84	88,16	
			85,68	112,32	
			72,75	119,25	
			275,25	204,75	
			263,72	96,28	
					4 Ձեռագործի սենեակը հաշուււած է 40 աշակերտու- հու համար եւ ըստ այնմ որոշուած է պակապղը:

ՄԱՆՎԱԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ՇԷՆՔԸ ՅԱՏԱԿԻ ՄԵԾՈՒՅԵԱՆ ԵՒ ԼՈՅՍԻ ՏԵՄԱԿԵՏՈՎ՝

ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ	ՇԿԵԹ ՎԱՍՆ ՆԱԿԵՐՏԵԼ	ՇԿԵՍՎԱԳՅԱԿ ՈՒՄ ԿԻՆՏՈՑ	ԿԸ ՊԱԿՍԻ	ՇԿԵՍՎԱՍՅԱՆ ԿԻՆՏՈՑ	ԿԸ ՊԱԿՍԻ	ՇԿԵՍՎԱՍՅԱՆ ԿԻՆՏՈՑ	ԿԸ ՊԱԿՍԻ	ԾԱՆՅՈՒԹԻՒՆ
Խաղաղ Ա. I	39	22,01	36,49	22,01	36,49	3	4,05	SE՝ն տախտակ թիւ 3 ծա- նօրութիւնները:
„ Ա. II	38	25,90	31,10	25,90	31,10	3	4,05	2 Դանիկը հաշուելով է 80 աշակերտի համար:
„ Բ. I	29	28,08	25,92	28,08	25,92	3	4,05	
„ Բ. II	28	22,04	19,96	22,04	19,96	2	2,70	
„ Բ. III	33	28,08	21,42	28,08	21,42	3	4,05	
„ Բ. IV	32	23,05	24,95	23,05	24,95	2	2,86	
Դանիկն	80:	40,95	79,05	40,95	79,05	2	2,86	

ՊՕՂՈՒԵԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՇԷՆՔԸ ՕԳԻ ԾԱԽԱԼԻ ՏԵՄԱԿԵՏՈՎ

ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ	ԾԱԽԱԼԸ	ՇԿԵՍՎԱՍՅԱՆ ԿԻՆՏՈՑ	ՕԳԻ ՊԱԿԱՍԸ	ԾԱՆՅՈՒԹԻՒՆ
Տար. Ա. I	110,05	39	123,95	
„ Ա. II	220,50	40	19,50	
„ Ա. III	220,50	39	13,50	
„ Բ. I	220,50	40	19,50	
„ Բ. II	196,—	41	44,—	
„ Բ. III	91,80	32	100,20	
„ Գ. I	236,—	37	4,14,—	
„ Գ. II	232,—	37	10,—	
„ Գ. III	132,30	39	101,70	
ՄԻԷԻԶ Ա. I	175,75	24	31,75	
„ Ա. II	137,50	29	36,50	
„ Ա. III	127,50	30	52,50	
„ Բ. I	147,50	29	26,50	
„ Բ. II	148,50	32	43,50	
„ Գ.	126,—	26	30,—	
Բարձր. Ա.	76,—	13	2,—	

ՊԱՍԱՐԱՆՆԵՐ	ԵԿԿԵ ՎՍՍ ԳՂՏՃԳԻԿԻՇՈՒ	ՅԱՆՎԱՐԻ ՅԱՆՎԱՐԻ	ԿԸ ՊԱԿԱԿ	ԵԿԿԵ ՎՍՍ ԳՂՏՃԳԻԿԻՇՈՒ	ԿԸ ՊԱԿԱԿ	ՆԱԿԱԿԱՆ ԳՂՏՃԳԻԿԻՇՈՒ	ԿԸ ՊԱԿԱԿ
Surr. Ա. I	39 ²	22,01	36,49 ³	2	4,84	5,30 ⁴	1 Օրինակելի դատարանի ա-
» Ա. II	40	44,10	15,90	4	9,68	0,72	րակներու մովերեալը
» Ա. III	39	44,10	14,40	6	14,52	3,38	պէտք է կազմէ առ առա-
» Բ. I	40	44,10	15,90	6	14,52	4,12	մէն յատակի 1)3-ը եւ առ.
» Բ. II	40	39,20	20,80	2	4,84	5,56	նուազն յատակի 1)4-ը.
» Բ. III	32	27,—	21,—	3	7,26	2,06	2 Այստեղ առնուած է 1924
» Գ. I	37	47,20	8,30	4	9,68	0,06	փետրուարին եղած աշա-
» Գ. II	37	46,40	9,10	4	9,68	0,06	կերտներու քիւլ.
» Գ. III	39	26,46	32,04	2	4,84	5,30	3 Պակտուրը նաշուեալ է
Միջին Ա. I	24	35,75	0,25	2	4,84	1,40	եղած աշակերտներու պա
» Ա. II	29	27,50	16,—	2	4,84	2,70	նանջի նամեմատուքեամբ.
» Ա. III	30	25,50	19,50	2	4,84	2,96	4 Պակտուրը նաշուեալ է
» Բ. I	29	29,50	14,—	2	4,84	2,70	եղած աշակերտներու պա.
» Բ. II	32	33,—	15,—	2	4,84	4,48	նանջի նամեմատուքեամբ.
» Գ.	26	28,05	10,95	2	4,84	1,92	ընդունելով որ ամեն աշա-
Barar. Ա.	13	15,20	4,30	1	2,42	0,96	կերտի պէտք է իյնայ 26 ս. մ. ապակի.

ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ

ՎԵՐԻՆ ԿԱՐԳԵՐՈՒ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ ՍՆՏՈՒԿԻ

ԱՄԻՍՆԵՐ	Դ Ա Ս Ա Ր Ա Ն Ն Ե Ր				
	ԲԱՐՁՐ Ա.	ՄԻՋԻՆ Գ.	ՄԻՋ. Բ. I	ՄԻՋ. Բ. II	ԸՆԴԱՄԵՆԸ
1924 Յունուար	21.5	50.1	19.3	49.2	140.1
„ Փետրուար	19.	59.5	45.3	40.8	164.6
„ Մարտ	18.4	53.2	27.6	71.7	170.9
„ Ապրիլ	19.4	46.3	20.5	35.2	121.4
„ Մայիս	17.7	36.7	14.8	28.6	97.8
„ Յունիս	16—	30.7	14.7	21—	82.4
„ Յուլիս	8.2	—	—	—	8.2
Ընդհ. գումար	120.2	276.5	142.2	246.5	785.4

ՊՕՂՈՍԵԱՆ ԱԶԳ. ԵՐԿՍԵՐ ԿԱՐԺԱՐԱՆԻ

ԱՇԱԿԵՐՏՈՒԹԵԱՆ ԶԵՌԱՄԲ ԿԱՍՏՐՈՒԱԾ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

	Ղ. Ո.		Ղ. Ո.	
1. — Որքերու Կիրակին				
Նախակրթարան	810	—		
Մանկապարտեզ	175	—	985	—
2. — Որբախնամի զանձկ. քիւ 39				
Մանկապարտեզ			129	5
3 — Որբախնամի կամուրջներով հանգանակութիւն				
Նախակրթարան	8816	1		
Մանկապարտեզ	1437	—	10253	1
ԸՆԳԻ. գումար			11367	6

ԾԱՆՈԹ — Այս հանգանակութիւններու մէջ առաջնութիւն զբաղւած են.

Նախակրթարանին՝	Նուարդ Ազլլեան	355
	Շնորհիկ Զառայեան	300
Մանկապարտեզին՝	Պարեա Գալթայեան	
	Սօնա Թլնկեր	

ՊՕՂՈՍԵԱՆ ԱԶԳ. ԵՐԿ. ԿԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՇԱԿԵՐՏԱՅ ԾՆՈՂՆԵՐԸ

ԸՍՏ ԴԱՍԱՅԻՆ ԲԱԺԱՆՄԱՆ

Վարժարանի աշակերտներու 445 ծնողները, ըստ Տնօրինութեան հաւարած տեղեկութեանց, կը բաժնուին հետեւեալ դասերուն

1923-1924

ԾՆՈՂՆԵՐՈՒ ԶԲԱՂՈՒՄԸ	ԲԱՆՔ ԱՆՁ	°/°
Պաշտօնեայ	42	9.5 °/°
Արհեստաւոր	234	52.5 °/°
Վաճառական (մեծարկ. եւ փոքրարկ.)	128	29. °/°
Պաշտօնական զբաղումներ	14	3.2 °/°
Գործաւորներ	27	5.8 °/°
ԸՆԳՐ. ԳՈՒՄԱՐ	445	

ՊՐԵՍԵՆԱՆ ԱԶԳ. ԵՐԿԱՆՈՒ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԻ ՌԷՍՈՒՑԻՋՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ ՏՐՈՒԱԾ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄՆԵՐ

ԶԱՆԱԶԱՆ ՄԱՆԱԿԱՐԺԱՄԱՆ ԳՐԲԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

1923-1924

ԿԱՐ ԳԱ ԵՐԻ	ՌԷՍՈՒՑԻՋ	ՆԻՏԵ	ԶԵԿՈՒՑ
1	Պ. Գ. Թազարեան	La réforme de l'éducation nationale	par Hersent
2	Պ. Զ. Գալեան	L'Enseignement du calcul	„ C. A. Laisant
3	Պ. Հ. Ասիլեան	Petite histoire universelle	„ E. Granger
4	Օր. Ս. Գալիլեան	I. L'éducation ménagère des jeunes filles	„ H. Dollidon
5	Պ. Բ. Թառեան	II. Economie domestique, I, II, Géographie I, II, III,	„ R. El. Chalamet
6	Տիկ. Ա. Տերաթեան	De l'enseignement des langues vivantes	„ P. Foncin
7	Պ. Մ. Ասիլեան	Leçons de choses, I, II, III,	„ Ch. Sigwalt
8	Պ. Հ. Փափուկեան	Le dessin au brevet élémentaire	„ Ledoux
9	Պ. Գ. Թազարեան	Comment former l'esprit	„ Gaston Quénioux
			„ Dr. Toulouse

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ Ա. — ԴԱՄԱՐԱՆԻ ՔԻՒ 11 ՀՈԳԻ

ԱՐԱՐԱՆԻ ԸՆԹՅՈՐ ՊԱՏԵՐԱՆՈՂ ՏԱՍՏԱԿ

ԱՐԱՆԻ	ԿՐՈՆ	ՀԱՅԵՐԵՆ	ԳՂԱԲԱՐ	ՖՐԱՆՍ.	ՀԱՅՈՑ ՊԱՏԵՐ.	ԸՆԴՀ. ՊԱՏԵՐ.	ԳԻՏՈՒԹ.	ՈՒՍՈՂԹ.	ԳՈՒՄԱՐ
Հոկտեմ. Նոյեմբ.	88.—	88.—	80.—	100.—	90.—	88.—	93.—	94.—	721.—
Դեկտեմբեր.	88.—	88.—	82.—	86.—	90.—	80.—	94.—	96.—	704.—
Յուն. Փետր.	84.—	88.—	86.—	98.—	94.—	86.—	98.—	102.—	736.—
Մարտ	88.—	94.—	94.—	96.—	94.—	92.—	96.—	98.—	752.—
Ապրիլ Մայիս	91.—	94.—	90.—	92.—	96.—	91.—	95.—	90.—	739.—
Յունիս	93.5	97.5	93.—	106.—	105.5	93.5	95.—	108.—	792.—
	532.5	549.5	525.—	578.—	569.5	530.5	571.—	588.—	4444.—

ԱՐԱՐԱՆԻ ԸՆԹՅՈՐ ՊԱՏԵՐԱՆՈՂ ԿԱՐԳՈՎ

I.—	Առաքարքան	588.—
II.—	Ֆրանսերեն	578.—
III.—	Գիտություն	571.—
IV.—	Հայոց Պատմություն	569.—
V.—	Հայերեն	549.5
VI.—	Կրթություն	532.5
VII.—	Անդամներ Պատմություն	530.—
VIII.—	Գրքարար	525.—

ԴԱՄԱՐԱՆԻ ԱՐԱՐԱՆԻ ԸՆԹՅՈՐ ՊԱՏԵՐԱՆՈՂ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Յունիս	792
Մարտ	752
Ապրիլ Մայիս	739
Յունիս փետրվար	736
Հոկտեմբեր Նոյեմբեր	721
Դեկտեմբեր	704

ՄԻՋԻՆ Գ. — ԴԱՄԱՐԱՆԻ ՔԻԻ 20 ՀՈԳԻ

ԱՌԱՐԿԱՆԵՐՈՒ ԸՆԹԱՔԸ ՊԱՏԿԵՐԱՑՆՈՂ ՏԱԽՏԱԿ

ԱՄԻՍՆԵՐ	ԿՐՈՆ	ՀԱՅԵՐԵՆ	ՖՐԱՆԱ.	ՀԱՅՈՑ ՊԱՏԱԹ.	ԸՆԴՀ. ՊԱՏԱԹ.	ԳԻՏՈՒԹ.	ՈՒՍՈՂԹ.	ԳՈՒՄԱՐ
Հոկտեմբեր Նոյեմբեր	150.—	142.5	142.—	150.—	154.—	144.—	134.—	1016.5
Դեկտեմբեր	150.—	138.—	138.—	148.—	156.—	142.—	138.—	1010.—
Յունուար Փետրուար	160.—	156.—	153.—	160.—	151.—	176.—	138.—	1094.—
Մարտ	158.—	159.—	156.—	167.—	147.—	155.—	146.—	1088.—
Ապրիլ Մայիս	160.—	160.—	160.—	167.—	168.—	162.—	157.—	1134.—
Յունիս	162.5	156.5	155.5	171.—	181.—	177.—	156.5	1190.—
	940.5	912.—	934.5	963.—	957.—	956.—	869.5	6532.5

ԱՌԱՐԿԱՆԵՐԸ ՆԱԽԱՄԻՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԳՈՎ

I.— Հայրց Պատմութիւն	963.—
II.— Ընդհանուր Պատմութիւն	957.—
III.— Գիտութիւն	956.—
IV.— Կրօն	940.5
V.— Ֆրանսէիքն	934.5
VI.— Հայերէն	912.—
VII.— Ուսողութիւն	869.5

ԴԱՄԱՐԱՆԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻՆ ԶԱՓԸ ԱՄԻՍՆԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Յունիս	1190.—
Ապրիլ Մայիս	1134.—
Յունուար Փետրուար	1094.—
Մարտ	1088.—
Հոկտեմբեր Նոյեմբեր	1016.5
Դեկտեմբեր	1010.—

Ցախտակ 11

ՄԻՋԻՆ ԲԻ — ԴԱՄԱՐԱՆԻ ՔԻԻ 22 ՀՈԳԻ

ԱՌԱՐԿԱՆԵՐՈՒ ԸՆԹԱՔԸ ՊԱՏԿԵՐԱՑՆՈՂ ՏԱԽՏԱԿ

ԱՄԻՍՆԵՐ	ԿՐՈՆ	ՀԱՅԵՐԵՆ	ՖՐԱՆԱ.	ՀԱՅՈՑ ՊԱՏԱԹ.	ԸՆԴՀ. ՊԱՏԱԹ.	ԳԻՏՈՒԹ.	ՈՒՍՈՂԹ.	ԳՈՒՄԱՐ
Հոկտեմ. Նոյեմբ.	155.—	154.—	162.5	149.—	149.—	133.—	136.—	1038.5
Դեկտեմբեր	155.—	158.—	156.—	153.—	157.—	139.5	132.—	1050.5
Յուն. Փետր.	166.—	159.—	158.—	147.—	150.—	131.—	139.—	1050.—
Մարտ	157.—	161.—	156.—	154.—	148.—	158.—	150.—	1084.—
Ապրիլ Մայիս	166.5	165.—	153.—	158.5	160.5	173.5	150.—	1127.—
Յունիս	170.—	168.—	179.5	186.5	172.—	175.5	169.—	1220.5
	969.5	965.—	965.—	948.—	936.5	910.5	876.—	6570.5

ԱՌԱՐԿԱՆԵՐԸ ՆԱԽԱՄԻՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԳՈՎ

I.— Կրօն	969.5
II.— Հայերէն	965.—
III.— Ֆրանսէիքն	965.—
IV.— Հայրց Պատմութիւն	948.—
V.— Ընդհանուր Պատմութիւն	936.5
VI.— Գիտութիւն	910.5
VII.— Ուսողութիւն	876.—

ԴԱՄԱՐԱՆԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻՆ ԶԱՓԸ ԱՄԻՍՆԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Յունիս	1220.5
Ապրիլ Մայիս	1127.—
Մարտ	1084.—
Դեկտեմբեր	1050.5
Յունուար Փետրուար	1050.—
Հոկտեմբեր Նոյեմբեր	1038.5

Ցախտակ 12

ՄԻՋԻՆ ԲՈՒ — ԴԱՄԱՐԱՆԻ ՔԻԻ 31 ՀՈԳԻ

ԱՌԱՐԿԱՆԵՐՈՒ ԸՆԹԱՅԸ ՊԱՏԿԵՐԱՅՆՈՂ ՏԱԽՏԱԿ

ԱՄԻՍՆԵՐ	ԿՐՈՆ	ՀԱՅԵՐԵՆ	ՖՐԱՆՍԱ	ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄԹ.	ԸՆԴՀ. ՊԱՏՄԹ.	ԳԻՏՈՒԹ.	ՈՒՍՈՂԹ.	ԳՈՒՄԱՐ
Հոկտեմբեր Նոյեմբեր	232.5	236.—	239.—	249.—	232.5	195.—	199.—	1583.—
Դեկտեմբեր	234.5	242.—	240.—	247.—	236.—	208.—	288.5	1593.—
Յունուար Փետրուար	217.5	222.5	249.5	232.5	231.—	207.—	204.—	1564.—
Մարտ	239.—	240.—	258.—	246.—	222.—	231.5	223.5	1660.—
Ապրիլ Մայիս	254.5	252.5	239.5	249.5	220.5	239.5	204.5	1660.5
Յունիս	255.—	243.—	268.—	252.—	243.—	239.5	210.5	1711.—
	1433.—	1436.—	1494.—	1476.—	1385.—	1320.5	1227.—	9771.5

ԱՌԱՐԿԱՆԵՐԸ ՆԱԽԱՄԻՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԳՈՎ

I.— Ֆրանսերեն	1494.—
II.— Հայոց Պատմություն	1476.—
III.— Հայերեն	1436.—
IV.— Կրօն	1433.—
V.— Ընդհանուր Պատմություն	1385.—
VI.— Գիտություն	1320.5
VII.— Առարկություն	1227.—

ԴԱՄԱՐԱՆԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻՆ ԶԱՓԸ ԱՄԻՍՆԵՐՈՒ ԸՆԹԱՅԸ

Յունիս	1711.—
Ապրիլ Մայիս	1660.5
Մարտ	1660.—
Դեկտեմբեր	1593.—
Հոկտեմբեր Նոյեմբեր	1583.—
Յունուար Փետրուար	1564.—

Տախտակ 13

ՄԻՋԻՆ Ա՛ — ԴԱՄԱՐԱՆԻ ՔԻԻ 31 ՀՈԳԻ

ԱՌԱՐԿԱՆԵՐՈՒ ԸՆԹԱՅԸ ՊԱՏԿԵՐԱՅՆՈՂ ՏԱԽՏԱԿ

ԱՄԻՍՆԵՐ	ԿՐՈՆ	ՀԱՅԵՐԵՆ	ՖՐԱՆՍԱ	ԱՅԳ. ՊԱՏՄԹ.	ԳԻՏՈՒԹ.	ՈՒՍՈՂԹ.	ԳՈՒՄԱՐ
Հոկտեմբեր Նոյեմբեր	185.—	206.—	218.—	220.—	193.—	192.—	1214.—
Դեկտեմբեր	185.—	223.—	218.—	220.—	205.—	219.—	1270.—
Յունուար Փետրուար	209.—	224.—	228.—	222.—	208.—	219.—	1310.—
Մարտ	234.5	258.—	266.—	261.—	234.5	248.5	1502.5
Ապրիլ Մայիս	245.—	241.—	248.5	256.5	247.—	251.5	1489.5
Յունիս	254.5	253.5	276.—	260.—	237.5	210.—	1491.5
	1313.—	1405.5	1454.5	1439.5	1325.—	1340.—	8277.5

ԱՌԱՐԿԱՆԵՐԸ ՆԱԽԱՄԻՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԳՈՎ

I.— Ֆրանսերեն	1454.5
II.— Ազգային Պատմություն	1439.5
III.— Հայերեն	1405.5
IV.— Առարկություն	1340.—
V.— Գիտություն	1325.—
VI.— Կրօն	1313.—

ԴԱՄԱՐԱՆԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻՆ ԶԱՓԸ ԱՄԻՍՆԵՐՈՒ ԸՆԹԱՅԸ

Մարտ	1502.5
Յունիս	1491.5
Ապրիլ Մայիս	1489.5
Յունուար Փետրուար	1310.—
Դեկտեմբեր	1270.—
Հոկտեմբեր Նոյեմբեր	1214.—

ՄԻՋԻՆ ԱՍ — ԴԱՄԱՐԱՆԻ ՔԻԻ 29 ՀՈԳԻ

ԱՐԱՐԿԱՆԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԸ ՊԱՏԿԵՐԱՑՆՈՂ ՏԱԽՏԱԿ

ԱՄԻՍՆԵՐ	ԿՐՈՆ	ՀԱՅԵՐԵՆ	ՖՐԱՆԱ	ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄԹ.	ԳԻՏՈՒԹ.	ՈՒՍՈՂԹ.	ԳՈՒՄԱՐ
Հոկտեմբեր նոյեմբեր	186.—	221.—	241.5	212.—	186.—	172.—	1218, 5
Դեկտեմբեր	200.—	225.5	213.—	203.5	200.—	201.5	1243, 5
Յունուար փետուար	205.5	227.—	237.—	202.5	205.5	210.—	1287, 5
Մարտ	222.—	225.—	250.—	250.—	227.—	226.5	1400, 5
Ապրիլ Մայիս	212.5	222.—	220.—	206.—	214.5	207.—	1282.—
Յունիս	198.5	176.—	241.—	197.5	192.5	189.5	1195.—
	1224.5	1296.5	1402.5	1271.5	1225.5	1206.5	7627.—

— 63 —

ԱՐԱՐԿԱՆԵՐԸ ՆԱԽԱՄԻՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԳՈՎ

I.— Յրամաներին	1402, 5
II.— Հայերին	1296, 5
III.— Հայոց պատմության	1271, 5
IV.— Գիտության	1225, 5
V.— Կրթին	1224, 5
VI.— Ուսողության	1206, 5

ԴԱՄԱՐԱՆԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻՆ ԶԱՓԸ ԱՄԻՍՆԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Մարտ	1400, 5
Յունուար փետուար	1287, 5
Ապրիլ Մայիս	1282.—
Դեկտեմբեր	1243, 5
Հոկտեմբեր նոյեմբեր	1218, 5
Յունիս	1195.—

Ցախտակ 15

ՄԻՋԻՆ ԱՍ — ԴԱՄԱՐԱՆԻ ՔԻԻ 26 ՀՈԳԻ

ԱՐԱՐԿԱՆԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԸ ՊԱՏԿԵՐԱՑՆՈՂ ՏԱԽՏԱԿ

ԱՄԻՍՆԵՐ	ԿՐՈՆ	ՀԱՅԵՐԵՆ	ՖՐԱՆԱ	ԱՅԳ ՊԱՏՄԹ.	ԳԻՏՈՒԹ.	ՈՒՍՈՂԹ.	ԳՈՒՄԱՐ
Հոկտեմբեր նոյեմբեր	200.—	228.5	255.5	221.—	206.—	203.—	1314.—
Դեկտեմբեր	200.—	229.5	223.—	244.5	210.—	210.5	1317.5
Յունուար փետուար	180.—	236.—	250.5	214.5	186.—	219.5	1295.5
Մարտ	201.—	170.—	203.—	197.5	197.—	181.5	1155.—
Ապրիլ Մայիս	203.—	177.5	184.5	175.5	203.—	180.5	1124.—
Յունիս	195.5	164.5	208.—	173.—	195.5	184.—	1120.5
	1188.5	1206.—	1329.5	1226.—	1197.5	1179.—	7326.5

— 64 —

ԱՐԱՐԿԱՆԵՐԸ ՆԱԽԱՄԻՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԳՈՎ

I.— Յրամաներին	1329, 5
II.— Ազգային Պատմության	1226.—
III.— Հայերին	1206.—
IV.— Գիտության	1197, 5
V.— Կրթին	1188, 5
VI.— Ուսողության	1179.—

ԴԱՄԱՐԱՆԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻՆ ԶԱՓԸ ԱՄԻՍՆԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Դեկտեմբեր	1317, 5
Հոկտեմբեր նոյեմբեր	1314.—
Յունուար փետուար	1295, 5
Մարտ	1155.—
Ապրիլ Մայիս	1124.—
Յունիս	1120, 5

ՏԱԽՏԱԿ ՊՕՂՈՍՄԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԿԱՆՈՒ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԱՇԽԱԿՐՏԱՑ ՅԱՌԱԶԴԻՄՈՒԹՅԱՆ
 1923-24 ՈՒՍՈՒՄՆ. ՏԱՐԻԱՑ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ	ԿԱՐԳԸ ԿԸ ՓՈԽԵՆ				ԿԱՐԳԸ ՓՈԽԱԾ ՁԵՆ				ՎԵՐԱՔԱՆՆԵԼԻ ԵՆ			
	ԿՆՆ	ՑՆՈՐ	ՇՆՆՆ	%	ԿՆՆ	ՑՆՈՐ	ՇՆՆՆ	%	ԿՆՆ	ՑՆՈՐ	ՇՆՆՆ	%
Բարձր. Ա.	7	5	12	100.—	—	—	—	—	—	—	—	—
Միջին Գ.	7	14	21	100.—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ Բ. I	6	6	12	53.—	—	2	2	8.5	4	6	10	38.5
„ Բ. II	9	13	22	71.—	1	2	3	9.7	3	3	6	19.3
„ Ա. I	11	20	31	97.—	—	—	—	—	—	1	1	3.—
„ Ա. II	9	9	18	64.5	—	—	—	—	4	6	10	35.5
„ Ա. III	10	4	14	46.6	—	6	6	20.—	4	6	10	33.4
ՏԱՐԻ. Գ. I	21	12	33	100.—	—	—	—	—	—	—	—	—
„ Գ. II	12	17	29	72.—	—	3	3	7.5	6	3	9	20.5
„ Գ. III	3	5	8	23.—	9	10	19	54.—	3	5	8	23.—
„ Բ. I	15	16	31	74.5	2	3	5	12.—	2	5	7	13.5
„ Բ. II	21	13	34	97.1	—	—	—	—	1	—	1	2.9
„ Բ. III	8	8	16	42.—	2	13	15	40.—	3	4	7	18.—
„ Ա. I	20	16	36	90.—	—	2	2	5.—	1	1	2	5.—
„ Ա. II	16	18	34	90.—	1	1	2	5.—	1	1	2	5.—
„ Ա. III	22	16	38	92.—	—	2	2	5.3	—	1	1	2.7
ԸՆԹԱԾՈՒՆԵՐ	197	192	389	74.5	15	44	59	11.3	32	42	74	14.2

Տախտակ 17

Ք Ո Ւ Ա Պ Ա Տ Կ Ե Ր

ԱՌԱՐԿԱՆԵՐՈՒ ԲԱԶԴԱՏՈՒԹԵԱՆ 7 ԴԱՄԱՐԱՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԴԱՄԱՐԱՆՆԵՐ	ԿՐՈՆ	ՀԱՅԵՐԵՆ	ՖՐԱՆԱ	ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄԹ.	ԳԻՏՈՒԹ.	ՈՒՍՈՂԹ.	ԳՈՒՄԱՐ
Միջին Ա. I	465.—	495.—	512.—	510.—	470.—	478.—	2930.—
„ Ա. II	463.—	485.—	530.—	500.—	472.—	450.—	2900.—
„ Ա. III	500.—	506.—	561.—	473.—	507.—	500.—	3047.—
„ Բ. I	390.—	462.—	457.—	452.—	440.—	380.—	2581.—
„ Բ. II	487.—	522.—	530.—	527.—	467.—	435.—	2968.—
„ Գ.	435.—	500.—	517.—	447.—	525.—	477.—	2901.—
Բարձր. Ա.	530.—	552.—	583.—	570.—	583.—	590.—	3408.—
	3270.—	3522.—	3690.—	3479.—	3464.—	3310.—	20735.—

ԱՌԱՐԿԱՆԵՐԸ ՆԱԽԱՄԻՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԳՈՎ

I. — Զրամանեին	3690.—
II. — Հայերեն	3522.—
III. — Հայոց Պատմություն	3479.—
IV. — Գիտություն	3464.—
V. — Աստղագիտություն	3310.—
VI. — Կրթություն	3270.—

ԴԱՄԱՐԱՆՆԵՐԸ ՇԱՀԱՍ ՆԻՇԵՐՈՒ ԿԱՐԳՈՎ

Բարձրագույն Ա.	3408.—
Միջին Ա. III	3047.—
„ Բ. II	2968.—
„ Ա. I	2930.—
„ Գ	2901.—
„ Ա. II	2900.—
„ Բ. I	2581.—

Ցախանկ 21

Տախտակ 22

ԱՇԱԿԵՐՑՈՒՓԵԱՆ ԲԱՇԽՈՒՄԸ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԻ ՄԷՋ ԸՍՏ ԴԱՄԱՐԱՆՆԵՐՈՒ . ՄՈՒՏՔԻ ԵՒ ԵԼՔԻ

ԴԱՄԱՐԱՆՆԵՐ	ՏԱՐՈՒԱՅ ՍԱԳՔԻՆ ԵՂԱՅ ԵՆ			ՏԱՐՈՒԱՅ ԸՆԹԱՑՔԻՆ ՄՏԱՍ			ՏԱՐՈՒԱՅ ԸՆԹԱՑՔԻՆ ԵԼԱՍ			ՏԱՐՈՒԱՅ ՎԵՐՋԸ ՄՆԱՑԱՍ			ԾԱՆՈԹՈՒՔԻՆ
	ԿՎԵՐԿ	ՃՆՆՅՈՒՄ	ԿՎԵՐԿ	ԿՎԵՐԿ	ՃՆՆՅՈՒՄ	ԿՎԵՐԿ	ԿՎԵՐԿ	ՃՆՆՅՈՒՄ	ԿՎԵՐԿ	ՃՆՆՅՈՒՄ	ԿՎԵՐԿ	ՃՆՆՅՈՒՄ	
Բարձր. Ա.	9	5	14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Տարուայ սկզբին՝ 276 ապրուայ վերջին՝ 247 % մանջեր 49,6 280 50,4 47,9 275 52,1
Միջին Դ.	9	17	26	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Ք. I	17	15	32	—	1	—	—	—	—	—	—	—	
Ք. II	14	18	32	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Ս. I	15	25	40	—	1	—	—	—	—	—	—	—	
Ս. II	14	16	30	—	1	—	—	—	—	—	—	—	
Ս. III	15	16	31	—	2	—	—	—	—	—	—	—	
Տար. Դ. I	21	12	33	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Դ. II	19	24	43	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Դ. III	17	24	41	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Ք. I	19	24	43	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Ք. II	27	13	40	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Ք. III	12	18	30	—	8	—	—	—	—	—	—	—	
Ս. I	22	18	40	—	1	—	—	—	—	—	—	—	
Ս. II	21	19	40	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Ս. III	24	17	41	—	2	—	—	—	—	—	—	—	
	276	280	556	5	15	20	33	21	54	247	275	522	

ՊՕՂՈՍԵԱՆ ՄԱՆԿԱՊՈՒՅԷԶԻ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ԹԻԻԸ ՏԱՐՈՒԱՅ ՍԿԶԲՆ ՈՒ ՎԵՐՋԸ
1923-1924

ԲՈՂԲՈՋ	ԿՈՎՈՆ			ԾԱՆԻԿ			ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԹԻԻԸ		
	Ա.		Բ.	Ա.		Բ.	ԿԿՃՆՈՒ	ՋՂԳՈՒՆՆԵՐ	Տարւումն սկիզբին եղած են
	ԾՂՈՒ	ԾՂՈՒ	ԾՂՈՒ	ԾՂՈՒ	ԾՂՈՒ	ԾՂՈՒ			
16 23 39 18	16	23	39	18	24	24	97	212	12
	1	3	4	1	1	1	5	7	12
	15	20	35	17	23	40	92	108	200
16 23 39 18	16	23	39	18	24	24	97	212	12
	1	3	4	1	1	1	5	7	12
	15	20	35	17	23	40	92	108	200
16 23 39 18	16	23	39	18	24	24	97	212	12
	1	3	4	1	1	1	5	7	12
	15	20	35	17	23	40	92	108	200

ՊՕՂՈՍԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՍԱՆՈՒՑ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԹԻԻԸ
1923-24 ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏԱՐՈՒԱՅ ՍԿԶԲԸ ԵՒ ՎԵՐՋԸ

	ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆ			ՄԱՆԿԱՊՈՒՅԷԶ			ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԹԻԻԸ			ԱՂՋ.	ՄԱՆՔ.
	ԱՂՋԻԿ	ՄԱՆՔ	ԸՆԴԱՄԵՆԸ	ԱՂՋԻԿ	ՄԱՆՔ	ԸՆԴԱՄԵՆԸ	ԱՂՋԻԿ	ՄԱՆՔ	ԸՆԴԱՄԵՆԸ	°	°
ՍԿԶԲԸ 923 ՇՈԿ.	276	280	556	104	108	212	380	388	768	49	450,6
ՆՈՐԵԿ	5	15	20	—	—	—	5	15	20		
ԵԼԱԾ	34	20	54	5	7	12	39	27	66		
ՆԵՐԿԱՅ ԹԻԻԸ	247	275	522	99	101	200	346	376	722	49,3	50,7

ԾԱՆՈԹ — 1922—23 դպրոցական տարեչրջանին երկսեռ աշակերտութեան ընդհանուր թիւն եղած է, տարուայ սկիզբը 570, վերջը՝ 621.
Աշակերտներու թուին յաւելումը՝ ըստ նախորդ տնօրէն Պ. Պետրոսեանի տեղեկագրին՝ պէտք է վերագրել դադրականութեան հոսանքին.

ԴԱՍԱԻՈՐՈՒՄ 1923-24 ՈՒՍՈՒՄՆ. ՏԱՐՈՒԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

ՊՕՂՈՍԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԷՆ ԵԼԱԾ 54 ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ՇՐԱԺԱՐՄԱՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ

20	նոգի՝ գործի եւ արմեստի մտած
16	» քաղաքէս մեկնած
6	» հիւանդութեան պատճառով
4	» օտար վարժարան գացած
8	» զանազան պատճառներով
54	

1923-1924

1923-24	S-I		S-II		S-III		S-IV		S-V		S-VI		S-VII		S-VIII		M-I		M-II		M-III		M-IV		M-V		M-VI		M-VII		M-VIII		ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ		ԾԱՆ.ՕԹ ՈՒԹԻՒՆ,	
	ԲՑ.	ՅՊ.	ԲՑ.	ՅՊ.	ԲՑ.	ՅՊ.	ԲՑ.	ՅՊ.	ԲՑ.	ՅՊ.	ԲՑ.	ՅՊ.	ԲՑ.	ՅՊ.	ԲՑ.	ՅՊ.	ԲՑ.	ՅՊ.	ԲՑ.	ՅՊ.	ԲՑ.	ՅՊ.	ԲՑ.	ՅՊ.	ԲՑ.	ՅՊ.	ԲՑ.	ՅՊ.	ԲՑ.	ՅՊ.	ԲՑ.	ՅՊ.	ԲՑ.	ՅՊ.	ԲԱՑ.	ՅԱՊ.
Ա. ԿԵՍԱՄԵԱԿ	176	118	172	23	122	94	169	—	87	115	227	32	78	6	121	20	132	—	4	—	44	32	22	1	11	—	38	7	120	—	23	82	1552	530	Միջին հաշվով իւրաքանչիւր աշակերտ բացակայած է 3,3 օր: *	
Բ. ԿԵՍԱՄԵԱԿ	245	10	122	—	358	65	200	—	147	38	256	21	68	45	74	—	142	—	32	—	46	28	86	1	131	—	122	2	9	—	25	7	2031	19	Միջին հաշվով իւրաքանչիւր աշակերտ բացակայած է 3,7 օր:	
ԸՆԴՀ. ԳՈՒՄԱՐ	421	128	294	23	480	159	369	—	234	153	483	53	146	51	195	20	274	—	36	—	90	60	108	2	142	—	160	9	129	—	58	89	3583	721	Միջին հաշվով իւրաքանչիւր աշակերտ տարուան մէջ 7 օր բացակայած է:	
																														*) Աշակերտներուն քիւր առնուած է 551, եւ երկու յապաղումը հաշուած է մեկ բացակայութիւն:						

ԱՇԱԿԵՐՏ 345

																ԳՈՒՄԱՐ	
Ամեն մեկ աշակերտի ամսական բոլակը	40	36 .5	30	27 .5	25	23	21 .5	20	18	15	12 .5	10	7 .5	5			
Քանի՞ աշակերտ կը վճարեն	2	3	27	10	49	3	3	48	3	80	24	79	8	6	345	աշակերտ	
Ամսական բոլակներու գումարը	80	109 .5	810	275	1225	69	64 .5	960	54	1200	300	790	60	30	6027	դրոշ	
Տարեկան (9 ամիս) բոլակներու գումարը	720	985 .5	7290	2475	11025	621	580 .5	8640	486	10800	2700	7110	540	270	54243	դրոշ	

ԹԻԻ 26 ԵՒ 26^A ՏԱԽՏԱԿՆԵՐԻ ԱՌԻՅՈՎ

Թիւ 26 տախտակը մեզ տալիս է Ազգային իշխանութեան նախահաշիւի այն մասը, որ վերաբերում է վարժարանին, Սա իւրերի այն կացութիւնն է, որ նախահաշիւողները կարծել են թէ պէտք է գոյութիւն ստանայ տարւալ ընթացքին, Սա մի գուշակութիւն է ապագայի մասին, մի սպասում՝ զալիքի հանդէպ։

Թիւ 26A տախտակը մեզ տալիս է իրական կացութիւնը, գուշակութեան իրագործումը, սպասումի կատարումը, Համեմատելով այդ երկու տախտակները, մենք տեսնում ենք. 1) որ թուշակները փոխանակ սպասւած 600 ոսկին կամ աւելին տալու, 7936 զրշ. պակաս են տւած. 2) ձեռագործների վիճակահանութիւնը փոխանակ 100 ոսկի բերելու, տւած է 5880 զրշ. պակաս։ Այսպիսով նախահաշւած մուտքերից միմիայն Պօղոս փաշա Նուպարի նպաստն է, որ ստացւած է անփոփոխ։ Երկու պակասորդ գումարները, որ 13816 զրշ. ի են հասնում, պիտի ամբողջովին ծանրանային ազգային սնտուկի վրայ, եթէ ծախսերը հասնէին նախահաշւած գումարին։ Բարեբախտաբար վարժարանի վրայ ծախսւած է պակաս քան նախահաշւած են առաջուց, փոխանակ 3500 ոսկու, վարժարանի վրայ ծախսւած է 345206,2 զրշ., այսինքն 4793,8 զրշ. պակաս։ Միւս կողմից վարժարանն ունեցած է չնախահաշւած մուտքեր՝ գրքերի վաճառումից, դպրոցական հանդէսներից և մանր հատուցումներից, ընդամենը 5785,9 զրշ., որ չծախսւած գումարի հետ միասին հաւասար է 10579,7 զրշ. և դրանով մեծապէս հաւասարակշռոււմ է ազգային սնտուկի 13816 զրշ. պակասորդը, հասնելով 3236,3 զրշ.։ Այսպիսով ազգային սնտուկն այս տարի ստիպւած է եղել փոխանակ դպրոցին տալու նախահաշւած 2780 ոսկին, տալ 281236,3 զրշ.։

Գալով ելքի բաժնին՝ իբր բացառիկ վարձատրութիւն տրւած 2400 զրշ. է, որ կարօտ է յատուկ բացատրութեան։ Այդ գումարից 1200 զրշ. տրւած է դպրոցի բժիշկին, 400 զրշ. Պ. Գ. Թագլորեանին, իր յաւելեալ աշխատանքների համար և 800 զ. Պ. Ա. Ոսկերակցեանին՝ յետամնաց աշակերտների հետ պարտաւելու համար։ Աշակերտական բեմի կառուցման համար ծախսւած 1150 զրշ. լիւրի վերականգնւած է աշակերտական հանդէսների տւած 1756,2 զրշ. հասոյթով։

Ն Ա Խ Ա Ն Ա Շ Ի Ի

ՊՕՂՈՍԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ 1923-24 ՈՒՍՈՒՄՆ . ՏԱՐՈՒԱՅ

ՄՈՒՏՔ

Ազգային Սնտուկէն	278000 .—
Պօղոս փաշա Նուպարէն	2000 .—
Զեռագործներու վիճակահանութենէն	10000 .—
Թոշակներէ	60000 .—
	350000 .—

ԵԼՔ

Պաշտօնէութեան վարձատրութիւն	318500 .—
Գրենական պիտոյք	5000 .—
Ճամբու ծախս ևն .	26500 .—
	350000 .—

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌ

ՊՕՂՈՍԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ 1923-24 ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

ՄՈՒՏՔ

Ազգային Սնտուկէն	281236 , 3
Պօղոս փաշա Նուպարէն	2000 .—
Զեռագործներու վիճակահանութենէն	4120 .—
Տղայոց թոշակներէն	52064 .—
Դպրոցական հանդէսներէ	1756 , 2
Գրենական պիտոյքներու վաճառումէն	4016 , 5
Զանազան մանր մուտքեր	13 , 2
	345206 , 2

ԵԼՔ

Պաշտօնէութեան թոշակ	318500 .—
Բեմի շինութեան	1150 .—
Գրասեղաններու շինութեան	8100 .—
Գրենական պիտոյք	6672 , 2
Զեռագործի նիւթ և ֆրէօպէլեան առարկաներ	1636 , 5
Զանազան ծախքեր , հանդէս ևն .	3604 , 5
Տպագրութեան և ծանուցումի	434 .—
Բացառիկ վարձատրութեան	2400 .—
Ճամբու ծախս	2709 .—
	26706 , 2
	345206 , 2

ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՍ ԵՂԱԾ ԶԱՆԱԶԱՆ ՆՈՒԷՐՆԵՐ

1. — Մէթր Թէլեանի կողմէ, մէկ օրացոյց :
2. — Պ. Գ. Ուիթթարեանի կողմէ. Souvestre-ի le foyer breton.
3. — Պ. Գ. Իփէկեանի կողմէ. H. Voibert-ի Annuaire de la jeunesse.
4. — Զարդարեան գրատան կողմէ. պատի օրացոյց մը :
5. — Արմենակ պէյ Կամսարականի կողմէ. 6 եգ. ոսկի. վարժարանի աշակերտներուն շաբաբեղէն բաժնուելու համար Կաղանդի առիթով :
6. — Պ. Ս. Կէօնճեանի կողմէ. քիմիական փորձերու 11 աւօթներ :
7. — Տելեմաք պէյ Թիւթիւնճեանի կողմէ. 102 կտոր հայերէն և ֆրանսերէն գրքեր և կենդանիներու 6 նկարներ :
8. — Պ. Ֆ. Խանճեանի կողմէ. 31 հայերէն, 40 ֆրանսերէն և 10 անգլերէն դասագրքեր :
9. — Պ. Գ. Մանուկեանի կողմէ. աշակերտական բեմի վարագոյրի կերպաս :
10. — Մամբրէ Ժ. Վրդ. ի կողմէ Տնօրէնութեան տրամադրութեան տակ գրուած է՝ որդեգրուած որբուհիներու 11 գլխարկ և 10 զոյգ կօշիկ՝ չքաւոր աշակերտներու բաշխուելու համար :
11. — Պ. Մ. Գլըճեանի կողմէ. մէկ ելեկտրական հովհար :
12. — Գեր. Թորգոմ եպս. ի կողմէ. հանգուցեալ խէրեանի թըղթերէն հանուած Ափրիկէի քարտէս մը :
13. — Պ. Ա. Կուտսուզեանի կողմէ. փոքրիկ արձան մը. որ մըրցանակ տրուեցաւ բարձր. դասարանէն լաւագոյն գիր ունեցողին, նոյնինքն նուիրատուին գնահատութեամբ :

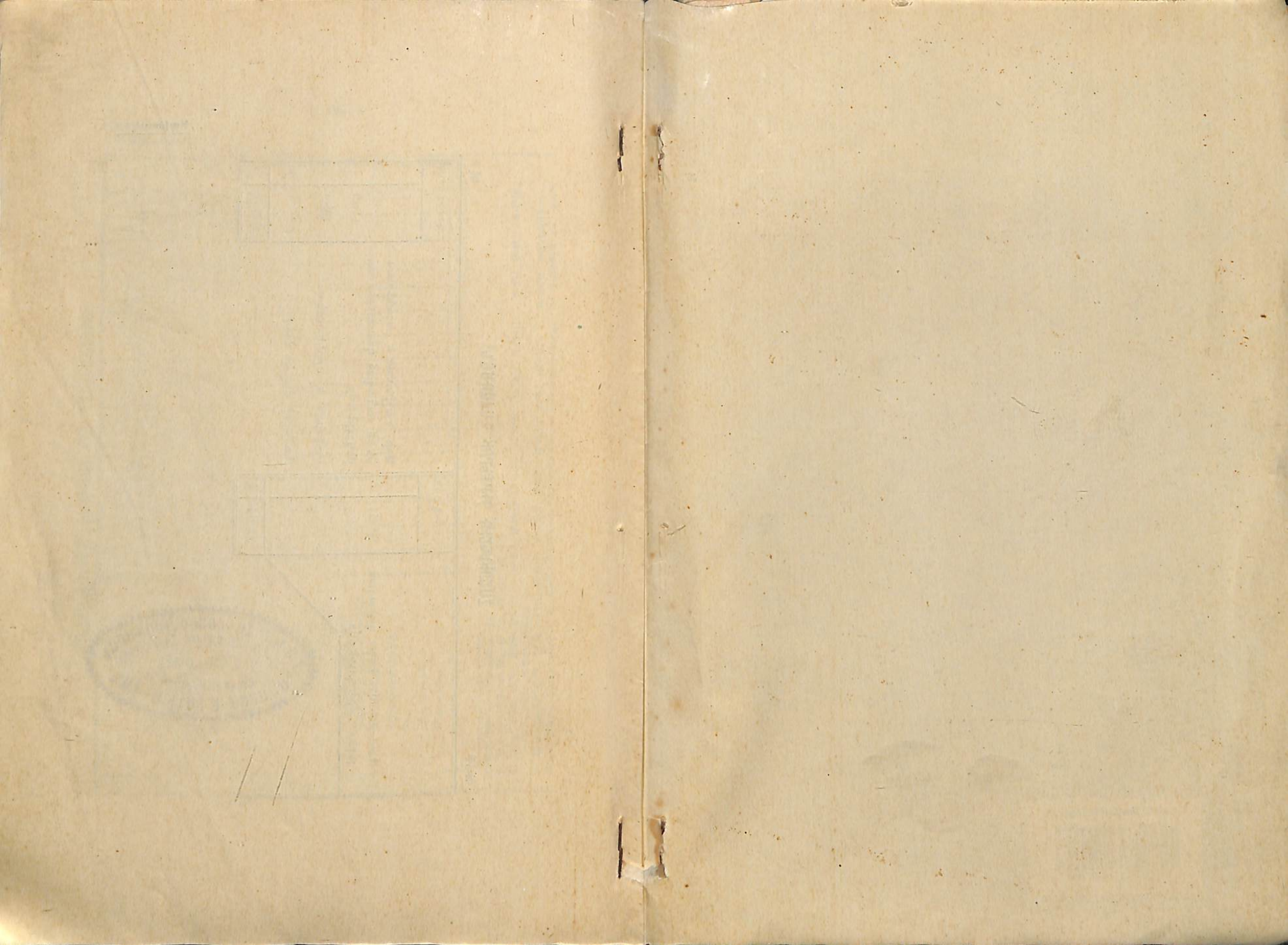
14. — Շրջանաւարտութիւններու միութիւնը Պ. Պետրոսեանի միջոցով բաշխած է՝

1850 տէտր	632, 5 դր.
792 մատիտ	148.— »
29 գիրք	188.— »
մէկ աշակերտուհիի սնունդի գրամ	54.— »

ընդամենը 1022, 5 »

15. — Դպրոցն ինքը 142 աշակերտի տուած է 1765 դր. արժողութեամբ գիրք, այսինքն միջին հաշուով մէկն մէկին 12, 5 դր. :
16. — Պ. Ն. Փանոսեանի կողմէ հինգ գաճէ արձանիկներ՝ նկարչութեան մէջ յաջող աշակերտներուն մրցանակ տրուած :

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0231705

51 330